

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Zdroje tvorby identity adoptovaných dětí

Bakalářská práce

Autor práce:	Hana Kloudová
Studijní program:	Rehabilitace
Studijní obor:	Rehabilitační a psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 4. 5. 2012

Abstrakt

Osvojení neboli adopce je nejvyšším a z hlediska právního postavení dítěte nejvýhodnějším typem náhradní rodinné péče, protože právní postavení osvojeného dítěte je stejné jako postavení dítěte vlastního. V současné době se dává přednost informování dítěte o faktu adopce už od útlého věku. Žadatelé o adopci se v přípravných kurzech učí, jakou formou situaci dítěti vysvětlit.

Cílem práce je zmapovat, jaký význam přikládají adoptované děti faktu adopce, jakou roli hraje tento fakt při tvorbě jejich identity, jakou roli hrají osoby z okolí, které o faktu adopce ví.

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Metodou získávání dat byly polostrukturované rozhovory s adoptovanými dospělými dětmi, a to vedené „face to face“ nebo e-mailem. Dál jsem využila internetové diskuze. Zkoumanou skupinou bylo 5 adoptovaných dospělých dětí ve věku 20 až 40 let, včetně mě. Respondenty jsem získala metodou sněhové koule. Metodou zpracování dat byl biografický výzkum, tedy rekonstrukce a interpretace života jedince někým druhým, a kvalitativní obsahová analýza výpovědí. Výsledky jsou uvedené jednak jako: biografie adoptovaných dětí, jednak jako souhrnné odpovědi výzkumné otázky.

Z výsledků vyplývá, že základní vliv na tvorbu identity adoptovaných dětí má fungující rodinné zázemí, tedy lidé, kteří je mají rádi. Zjistila jsem, že fakt adopce, neznamenal v životě respondentek nic zásadního. Ani vliv lidí z okolí na mě neměl nějaký zásadní vliv, mají fungující rodinu a to je to hlavní.

Práce by mohla být využita jako inspirační materiál pro žadatele o náhradní rodinnou péči a pro odborníky z této oblasti.

Abstract

Regarding the legal act adoption is the highest and the most advantage type of substituted care for a child, as the legal status of an adopted child is the same as of tan own child. Currently children are informed about adoption from a very young age. Applicants for adoption are trained in access courses about the way how to explain the whole situation to an adopted child.

The aim of my thesis is to find out what importance adopted children put to the adoption itself and how this fact of adoption influences their identity. What roles play other people around them who know that the child is adopted?

I used for my research fact-finding strategy- The method which I obtained data were from semi-structured interviews with adults once adopted as children conducted face to face or by e-mail.the next source of information was internet debate. The research was done on five adopted adults who were adopted as children ranging from 20 to 40 years old including myself. I gained respondents through a method called snowball. Through the biographic research method I worked out the data which means to reconstruction and interpretation of human's life by somebody else and qualitative conceptual analysis of replies. The result of this is introduced as a biography of adopted children and also as a conclusion of answers in this research.

In finalizing of the result comes the fundamental discovery that the effect on identity of adopted children has the foundation of a loving family. I found out that adoption itself did not mean anything noticeable at respondents or the impact of other people around them. The main thing which matters is a functional family, which they have.

This study could become useful and inspirational manual for those who are considering providing foster care or substituted family and experts of this aspect.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval (a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 4. 5. 2012

.....

Hana Kloudová

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé vedoucí práce paní Doc. PhDr. Ing. Haně Konečné, Ph.D., za užitečné rady a čas, který mi věnovala. V neposlední řadě bych chtěla všem respondentkám za jejich ochotu a spolupráci.

Obsah

Úvod.....	8
1 Současný stav	9
1.1 Možnosti péče o opuštěné děti.....	9
1.2 Náhradní rodinná péče.....	9
1.2.1 Adopce neboli osvojení – právní zakotvení.....	9
1.2.2 Anonymita v osvojení	11
1.2.3 Psychologické aspekty osvojení	11
1.3 Pěstounská péče – právní zakotvení.....	12
1.4 Ústavní péče	13
1.4.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku.....	13
1.4.2 Diagnostický ústav	13
1.4.3 Dětský domov.....	15
1.4.4 Dětský domov se školou	15
1.4.5 Výchovný ústav	15
1.5 Identita.....	16
1.5.1 Základní koncepce identity	16
1.5.2 Psychologické teorie identity.....	17
1.5.3 Teorie ego identity	18
1.5.4 Teorie identity v symbolickém interakcionismu	19
1.5.5 Teorie sociální identity.....	20
1.5.6 Etnolingvistická teorie identity.....	21
1.5.7 Konstruktivistické teorie identity	21
1.5.8 Integrující teorie identity.....	22
1.5.9 Postmoderní přístupy k identitě.....	23

1.6	Identita ve vývoji dítěte	25
1.7	Budování identity v Náhradní rodinné péči.....	27
2	Cíl práce a výzkumné otázky	28
3	Metodika.....	29
3.1	Metody získávání dat.....	29
3.2	Zkoumaná skupina	29
3.3	Metody zpracování dat.....	30
4	Výsledky	31
4.1	Biografie adoptovaných dětí.....	31
4.1.1	Marie	31
4.1.2	Eliška.....	34
4.1.3	Lucie.....	37
4.1.4	Adéla	45
4.1.5	Antoinetta.....	48
4.2	Vývoj identity u adoptovaných dětí	50
4.2.1	Význam faktu adopce	50
4.2.2	Vliv osob z okolí na tvorbu identity.....	51
5	Diskuze.....	54
6	Závěr	57
7	Použitá literatura	59
8	Klíčová slova	62
9	Přílohy	63

Úvod

Adopce neboli osvojení se v současnosti stává stále běžnější, ale setkávám se ze strany známých s negativním pohledem, protože jsme mnohokrát slyšeli, jak se adoptované děti špatně vyvíjejí, hledají své biologické rodiče a leckdy se nevrací do své rodiny, která je vychovala, dala jim lásku a zázemí. V této bakalářské práci jsem chtěla zjistit, jak se identita vyvíjí a že to vždy nemusí dopadnout špatně. Dříve se dětem fakt adopce zamlčoval, v dnešní době se žadatelé dozvídají, že je nutné s dítětem od útlého věku hovořit o faktu adopce, nic mu nezamlčovat. Považuje se to za velmi významné při správné tvorbě identity dítěte.

Toto téma jsem si zvolila, protože mě zajímalo, jak se utváří identita v osvojení a to z důvodu toho, že já sama jsem adoptovaná. Přišlo mi zajímavé toto téma rozpracovat, abych měla také představu, jak se utvářela identita i u ostatních. Cílem práce je zmapovat, jaký význam přikládají adoptované děti faktu adopce, jakou roli přitom hraje pro jejich identitu, jakou roli hrají osoby z okolí, které o faktu adopce ví.

Smysl práce nacházím v tom, že by mohla sloužit jako informační materiál pro zájemce o náhradní rodinnou péči, aby viděli, že to nemusí dopadat tak, jak slýcháme v médiích. Tato práce by mohla být inspirací pro nové náhradní rodiče a také jako šance pro opuštěné děti. Můj výzkum je založen na biografiích dětí, které také byly nějakou dobu opuštěné.

1 Současný stav

1.1 Možnosti péče o opuštěné děti

Ve společnosti má neustále mnoho opuštěných dětí, o které se musíme nějak postarat. Základní možnosti, jak se o děti postarat jsou tyto: Náhradní rodinná péče a ústavní péče. Děti vyrůstající mimo rodinu mají stíženou tvorbu vlastní identity. Jenom za rok 2010 bylo umístěno 4039 dětí do Náhradní rodinné péče a péče ústavní (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011).

1.2 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče (NRP) je péče o děti, které nemůžou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Z tohoto důvodu jsou děti vychovávány „náhradními“ rodiči v prostředí jim přirozenému (Matějček, 1999). V současné době systém náhradní rodinné péče pouze výjimečně řeší případy osiřelých dětí. Setkáváme se především matkami či otci, kteří se o své dítě nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. V takových případech jsou děti přednostně umísťovány do kruhu širší rodiny nebo do péče takových lidí, které dítě zná. Pokud neexistuje tato volba, tak se začne zprostředkovávat NRP. Žadatelé o přijetí dítěte jsou v evidenci krajského úřadu. NRP se rozděluje na adopci neboli osvojení a pěstounskou péči (Bubleová, 2010).

1.2.1 Adopce neboli osvojení – právní zakotvení

Osvojení neboli adopce pochází z anglického slova adoption znamená přijetí. Osvojení je nejčastější, nejvyšší a nejdokonalejší forma NRP, manželé přijímají osvojené dítě za vlastní, takže mají stejná práva a povinnosti, jako by měli jeho biologičtí rodiče. Ještě před samotným osvojením: *„soud je povinen na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřiči účelům jejich osvojení a s výsledky svého šetření*

seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Je povinen zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Soud je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.“ (zákon o rodině, §70). Osvojitelé dávají dítěti novou rodinu, zanikají tudíž všechny vztahy k původní rodině (Bubleová, 2010). Dítě osvojením získává příjmení nových rodičů, to znamená, že vzniká vztah i mezi příbuznými osvojitelů (Matějček, 1999). Osvojení je v zákoně definováno takto: „*Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský*“ (zákon o rodině, § 63). Zákon dále rozlišuje dvě formy osvojení. Prosté, zrušitelné nebo osvojení prvního stupně je charakterizováno takovou péčí, kdy práva a povinnosti přecházejí na osvojitele, ale ze závažných důvodů ho lze zrušit. Tento typ osvojení je možný pouze do jednoho roku dítěte. Nezrušitelné neboli osvojení druhého stupně je takové, které nemůžeme zrušit. Je charakteristické od jednoho roku dítěte. Ať už jde o zrušitelné či nezrušitelné osvojení je v rodném listě zapsán osvojitel(é) (Konečná, 2009). Osvojit můžeme pouze dítě nezletilé (Matějček, 1999). O osvojení rozhoduje soud, před jeho rozhodnutím je důležitá předadopční péče, která trvá nejméně 3 měsícem zájemce o osvojení se stará o dítě na vlastní náklady. Důležité je, aby osvojitelé měli k dítěti přiměřený věkový odstup (Konečná, 2009). Nesmíme opomenout, že k osvojení je potřebný souhlas zákonného zástupce osvojovaného dítěte, souhlas máme buď tzv. adresný souhlas, který se vztahuje ke konkrétním žadatelům o adopci nebo tzv. blanketový souhlas, bez jakéhokoli vztahu k zájemcům o osvojení. Může se stát, že před zahájením řízení o osvojení je soudem ve zvláštním řízení rozhodnuto, že souhlas není potřebný. Souhlas není potřebný případě, že do po dobu šesti měsíců rodiče o dítě nejevili opravdový zájem nebo po dobu 2 měsíců od narození dítěte neprojeví jakýkoliv zájem (Bubleová, 2010). Děti mohou být svěřeny do náhradní rodiny z těchto institucí: *z původní rodiny, z porodnice, z kojeneckého ústavu, z dětského domova nebo jiného školského zařízení, ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kam můžeme zařadit dětská centra, ze zařízení pro osoby se zdravotním postižením, z azylového domu* (Bubleová, 2010 s. 4).

Důležité podmínky, které musí splňovat osvojitelé, jsou tyto: zletilost osvojitelů, způsobilost k právním úkonům. Osvojit dítě můžou jenom manželé a musí to být ku prospěchu dítěte. Chce-li dítě osvojit pouze jeden z manželů, musí mít souhlas toto druhého, je tu jedna výjimka, a to pokud druhý z dvojice nemá způsobilost k právním úkonům (Bubleová, 2011).

1.2.2 Anonymita v osvojení

České republice má anonymita velkou tradici, na rozdíl od západních zemí. Z tohoto důvodu se většina adopcí koná anonymně. To znamená, že biologičtí rodiče nejsou informováni o osvojitelích. Pokud dali tzv. generální souhlas s osvojením, tedy bez vztahu k osvojitelům, pak nejsou ani účastníky řízení. V této situaci se dítě dostává do náhradní rodiny nejčastěji ve třech měsících života. Nebo soud rozhodl o nezájmu rodičů, u novorozenců po dvou měsících u starších dětí je to doba šesti měsíců. U čekání na nezájem rodičů je dětem deset měsíců a více než se dostane do náhradní rodiny. Také mohli rodiče být zbaveni rodičovské zodpovědnosti a nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Anonymita je především v zájmu dítěte, a to z důvodu nebezpečí, že biologičtí rodiče by mohli do výchovy zasahovat, také by mohli vydírat a záměrně poškozovat osvojitele. Anonymita má ale nevýhodu, a to tu, že se na právní uvolnění čeká několik měsíců (Fond ohrožených dětí, 2011).

1.2.3 Psychologické aspekty osvojení

Do náhradní rodiny přichází dítě, které nemá geneticky podmíněné vlastnosti osvojitelů, dochází k rozdílům v inteligenci, v rozložení složek intelektu, v rysech osobnosti, které jsou pro osvojitele záhadou, odkrývají se až postupem času. Ovšem tyto geneticky podmíněné vlastnosti může prostředí náhradní rodiny posilovat, oslabovat nebo dokonce i měnit. Velký problém adoptivních rodičů, osvojitelů je rodičovská identita. Adoptivní rodiče přijímají „cizí“ dítě. Je to jeden z důvodů proč je nenaplněná potřeba

rodičovství a stylizují se do role rodičů vlastních. Vzniká někdy stav, že se rodiče těžko vyrovnávají z rolí „nevlastních, náhradních“ rodičů. Jejich vlastní identita jim může způsobovat problémy v chápání individuality adoptovaného dítěte. Fakt, že je dítě jejich, a představa, že ale dítě může vyrůstat s pocitem, že jejich „vlastní“ není je jim těžko přijatelný. Nemůžeme zapomenout, že každý rodič promítá svá očekávání do dítěte. Může docházet k rozporům, vyvíjejí na dítě nepřiměřený tlak, nejčastěji ve vzdělání, ale i ve společenské úspěšnosti. Stává se, že přehánějí péči o jeho zdraví, čímž probouzejí jeho obranné mechanismy, které mohou mít za následek závažnější problémy v soužití (Matějček, 1999).

1.3 Pěstounská péče – právní zakotvení

Je zvláštní forma státem řízené a kontrolované náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali (Matějček, 1999). Pěstouni rozhodují o běžných věcech, ale když jde o mimořádné záležitosti, potřebují souhlas rodičů, kteří mají právo rozhodovat o nejdůležitějším. V případě pěstounské péče nezanikají vazby s rodiči, pokud nedojde k zbavení rodičovských práv. Pěstouni nejsou zákonnými zástupci dítěte. Cílem pěstounské péče je poskytnout dětem náhradní rodinu v případech, kdy nemohou dlouhodoběji vyrůstat v prostředí jejich biologické rodiny. Může dojít i k situaci, kdy pobyt v biologické rodině narušuje jejich vývoj. Dále se pěstounská péče využívá tam, kde se nemůže z různého důvodu svěřit dítě do osvojení. Pěstounská péče se rozděluje na dva základní typy. První typ je individuální pěstounská péče a druhý typ je skupinová pěstounská péče (Matějček, 1999).

Příbuzný dítěte nebo osoba blízká se může také stát pěstounem, pěstoun však může být i dítěti neznámý, u kterého se aplikuje proces tzv. zprostředkování. Pěstounská péče vzniká na základě rozhodnutí soudu, který toto rozhodnutí může zároveň i zrušit, ale pokud o to nezažádá sám pěstoun, tak může zaniknout jen ze závažných důvodů. Souhlas rodičů je potřeba jen v situaci, kdy jejich dítě nemá soudem nařízenou ústavní

výchovu. Pokud je dítě v ústavní péči, nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, není potřeba souhlasu biologických rodičů (Matějček, 1999).

1.4 Ústavní péče

Je využívána v situacích, kdy z různých důvodů péče o dítě v biologické rodině není možná a ani není možné zajistit osvojení nebo pěstounskou péči. V těchto případech je důležité dítě umístit do výchovného zařízení (Matějček, 1999). Ústavní péče je možná z nařízení soudu. Mezi zařízení provádějící výkon ústavní výchovy řadíme: kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku, diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav a nemůžeme opomenout domov pro osoby se zdravotním postižením (Bubleová, 2011).

1.4.1 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku

Kojenecký ústav je pro děti do tří let věku, které nemohou vyrůstat v biologické rodině z nejrůznějších důvodů. V současnosti se ale vláda chystá do dvou let kojenecké ústavy zrušit.

1.4.2 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízením přijímajícím děti na základě komplexního vyšetření a zdravotního stavu dítěte. Podle volné kapacity jednotlivých zařízení je následně umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Pobyť v diagnostickém ústavu trvá zpravidla osm týdnů a je nutný před nástupem do jiného zařízení. Pouze výjimečně může být dítě, které je bez vážných poruch chování umístěno rovnou do některého ze jmenovaných zařízení, nemusí tedy projít diagnostickým ústavem. Diagnostický ústav je povinen do tří pracovních dnů oznámit soudu *příjetí nebo přemístění dítěte, který věci dítěte rozhodl, okresnímu úřadu*

příslušnému podle bydliště dítěte a osobě odpovědné za výchovu (zákon č.190/2002). Také má za povinnost vypracovat komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti, která s dítětem jde do dalšího zařízení. Umísťování dítěte je závislé na bydlišti, kde bydlí osoby odpovědné za dítě, zákonní zástupci, pokud to nenarušuje mravní vývoj dítěte. Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte následující úkoly:

- a. diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností,*
- b. vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřené jeho věku, individuálním předpokladům a možnostem,*
- c. terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřující k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte,*
- d. výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně; podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte,*
- e. organizační, související s umísťováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní obvod; spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení,*
- f. koordinační, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jeho účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti. (zákon č. 190/2002)*

Nemůžeme opomenout, z jakých důvodů děti přicházejí do diagnostického ústavu. Jsou tam umístěny na žádost zákonných zástupců, nebo o tom rozhodne soud a není výjimečné ani předběžné opatření (Nováková, 2008). Diagnostický ústav je členěn do několika výchovných skupin, kterých je nejvíce šest, nejméně pak dvě výchovné skupiny. Každá z nich je tvořena nejméně ze čtyř dětí a nejvíce ze šesti dětí. Děti jsou

zařazeny do skupin podle výchovných, vzdělávacích a zdravotních potřeb (zákon č.190/2002).

1.4.3 Dětský domov

Do dětského domova přichází dítě z diagnostického ústavu, když má nařízenou ústavní výchovu. Jsou mu zde naplňovány jeho individuální potřeby, zejména s ohledem na výchovu, vzdělání a socializaci. Dětský domov je určen pro děti, které nemají vážné poruchy chování, vzdělání probíhá mimo dětský domov. Jsou zde umísťovány děti ve věku od tří let do osmnácti let věku, také zde mohou být umístěny nezletilé matky i se svými potomky (zákon č.190/2002).

1.4.4 Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je zařízení školského typu. Účelem dětského domova se školou je starat se o děti, které mají nařízenou ústavní výchovu a to z důvodů závažných poruch chování nebo které přes svoji přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. Dále se zde starají o děti s uloženou ochrannou výchovou a o nezletilé matky s dětmi, které buď mají poruchy chování, nebo vyžadují výchovně léčebnou péči. Do dětského domova se školou jsou děti umísťovány od šesti let věku do ukončení povinné školní docházky. Děti jsou rozděleny do rodinných skupin s počtem dětí od pěti do osmi členů (zákon č.190/2002).

1.4.5 Výchovný ústav

Výchovný ústav se stará o děti starší patnácti let, které mají závažné poruchy chování. Děti zde bývají umísťovány s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou. Mezi hlavní úkoly, které plní výchovný ústav řadíme výchovné, vzdělávací a sociální činnosti. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší dvanácti let a to

z takových závažných poruch chování, že nemůže být umístěno ani v dětském domově se školou. Při výchovném ústavu může být také zřízena základní, speciální nebo i střední škola (zákon č.190/2002).

1.5 Identita

Překlad ke slovu identita je totožnost. Identitu si utváříme už jako děti otázkami „kdo jsem“ čím budu“, tyto otázky ovlivňují naše chování navenek, díky tomu přizpůsobujeme postoje k ostatním, kteří působí na naše začleňování do společnosti. Identita už neznamena pouze totožnost, stejnost osoby v čase a ve všech okolnostech, ale i je vyjádřením takových charakteristik, vlastností, které osoba „zasluhuje“ či „nárokuje“ a díky kterým si zakládá svou hrdost, důstojnost a čest (Výrost, Slaměník, 2008). Pokud se změní charakteristika či nějaká vlastnost, přestáváme být sami se sebou. Identita je hranicí jáství. Pomocí identity vnímáme hranici mezi já-ty, já-svět. V odborném žargonu pojmáme identitu, oproti tomu verbálním způsobem zdůrazňováním otázek „já jsem ten, který/á...“, „čím jsem“. Ke slovu identita nalezneme synonyma jako individualita či osobnost, což je skutečností, že jsme sami sebou, ne nikým jiným. Identita souvisí s procesem atribuce, která probíhá převážně na neverbální úrovni a dává vznik identitě člověka. Atribuce znamená, jak se chováme my, jak se chovají ostatní v sociálním prostředí. Předmětem atribuce je příčinná souvislost a její důsledky (Klimeš, 2010). Opakem identity je anonymita, znamenající situaci, kdy nemáme to své „já“ (Matějček, 1999). Děti vyrůstající mimo vlastní rodinu mají ztíženou tvorbu identity. Je to podmíněno jinými genetickými dispozicemi, přicházení do nového prostředí aj.

1.5.1 Základní koncepce identity

Existuje mnoho definic v odborné literatuře zaměřující se na termín identita. Avšak definice se mohou navzájem vylučovat, jsou rozporuplné ve svém obsahu. Podle J.

D.Fearona zůstává pojem identita dodnes záhadou. V literatuře nalezneme rozdělení identity na „silné“ a „slabé“ koncepce identity. (Brubaker, Cooper 2000) Těmto pojetím se také může říkat esenciální a konstruktivistické pojetí. Esenciální pojetí předpokládá nějaké tajemné jádro, které obsahuje důležité vlastnosti spolu s nahodilými příhodami. Oproti tomu konstruktivistické pojetí, které je novější ve vývoji termínu identita, pokládá za podstatné sociální interakce, které mění naši identitu, toto pojetí je nestabilní, můžeme je zařadit mezi „slabé koncepce identity“ (Paleček, 2008).

„Silné“ koncepce identity

Vychází z původního pojetí identity. Vychází z těchto předpokladů: identita je, něco mají, měly by mít, nebo hledají všichni lidé, měly by ji mít všechny skupiny, nemusíme si ji vždy uvědomovat. Identita kolektivní je založena na skupinové příslušnosti (Výrost, Slaměník, 2008).

„Slabé“ koncepce identity

Identita je obměňována v souvislosti se situací, časem, místem a okolnostmi. V posledních letech se k identitě zastává postoj, že je nestabilní, dohodnutá, náhodná, konstruovaná. Slabé koncepce používají termíny identifikace, což je zjišťování své vlastní totožnosti, hledání vlastní identity a kategorizace, chápání sebe samého a vlastní sociální umísťování, skupinovost (Výrost, Slaměník, 2008).

Také nesmíme opomenout, že každá kultura má různý způsob zkoumání identity, ale je důležité si uvědomit, že každá kultura potřebuje mít svoji identitu. Zde můžeme použít pojem kulturní identita (Paleček, 2008).

1.5.2 Psychologické teorie identity

Mnoho autorů v psychologii používá svoji vlastní definici identity, která slouží ke specifickému výzkumu. Mnoho výzkumů přistupuje k identitě z hlediska členství ve skupině, což můžeme označit jako sociální identita, jiné výzkumy se zabývají identitou

osobní. Současné chápání identity je charakterizováno úctou od jiných lidí, vyjadřována je především integrita, kontinuita, autenticita či odlišnost od jiných. S postupem času identita mění svoje významy, je důležité co identita znamenala v minulosti a následně v současnosti (Výrost, Slaměník, 2008).

1.5.3 Teorie ego identity

Termín identita použil jako první Sigmund Freud, E. H. Erikson tuto teorii rozpracoval a rozšířil. Podle Eriksona se identita produkuje ve spojení s identifikací v dětství, současnosti a našimi základními životními závazky. Erikson zakládá na pojmech „ego identita“, „krize identity“ a „difúze identity“. S těmito pojmy se setkáme v každé literatuře zaměřující se na identitu. Rozlišuje self identitu, znamenající organizaci sebevnímání a ego identitu, která se zaměřuje na psychologický mechanismus, díky němuž dochází *„k narůstání jistoty, že máme vlastní schopnost udržet vlastní smysl stejnosti a kontinuity pro jiné“* (Výrost, Slaměník, 2008, s. 115). Podle Eriksona je nejdůležitější období v pubertě a adolescenci, kde dochází ke vzniku konečné identity. Dochází k součtu identifikací z dětství. Pocit identity „já“ je vzrůstajícím přesvědčením, že vnitřní totožnost a souvislost, jež byly připraveny v minulosti, jsou nyní porovnávány s totožností a souvislostí vlastního významu pro druhé. (E. H. Erikson). Tato teorie je řadí k tzv. „silným“ koncepcím identity, zaměřuje se na osobní identitu ve smyslu zdůrazňování stejnosti (Výrost, Slaměník, 2008).

Teorie ego identity podle Eriksona zahrnuje čtyři základní aspekty. Prvním aspektem je krize identity, zde dochází k napětí, hledání a tápání vlastního „já“, součástí krize identity je konfuze rolí, která může mít za následek ztrátu totožnosti. Dochází k identifikaci s hrdiny různých davů. Aspekt číslo dvě se nazývá institucionalizované moratorium, je to doba, která jedinci umožňuje vytvoření životaschopné identity, jde o sžívání se s hodnotami a rolemi dospělého. Třetím aspektem je boj mezi egem a superegem o dominanci v osobnosti. Čtvrtý aspekt nazýváme Stupně hodnotové orientace, tyto stupně jsou tři. První stupeň se nazývá morální stádium, je

charakterizováno absolutní vírou v autoritu, toto stádium je nejtypičtější pro dětský věk. Druhé stádium hledá i jiné autority, než v předchozím, dochází k rozhodování, která „pravda“ povede jeho smysl a způsob života. Druhé stádium je typické pro adolescenci. Jak už jsme si řekli, toto stádium je nejdůležitější pro hledání vlastní totožnosti „co jsem já“. Poslední stádium se odehrává v dospělosti, obsahuje uvědomění, že každý jsme odpovědný za svoje jednání, chování a svým způsobem je odpovědný za celé lidstvo (Výrost, Slaměník, 2008).

James E. Marcia ověřoval předpoklady Eriksona, tím míníme závazek a krizi. Podle J. E. Marcia je důležitá již zmiňovaná krize. Jako aktivní zkoumání, hledání a rozhodování se o závazku při tvorbě identity. Závazek je pro Marcia výběr osobních cílů, které neoddělitelně souvisí s identitou, jedná se o docílení takových hodnot, přesvědčení v různých etapách životního cyklu (Výrost, Slaměník, 2008).

Marcia rozděluje čtyři stavy identity. V každém stavu identity jsou přítomné nebo nepřítomné závazek a krize. „Difúzní“ stav znamená, že se identita nezačala ani vyvíjet, nemá systém závazků. Stav „předčasného uzavření“ má sice systém závazků, ale není přítomná krize. „Moratorium“ je stav, kdy došlo k tvorbě závazků, ale nejsou pevně stanoveny. Stav kdy došlo k dosažení identity, to znamená pevně stanovený systém závazků a dochází ke krizi identity. Podle J. E. Marcia se identita vyvíjí spolu s osobnostním vývojem. Osobnostní vývoj by měl jít ve stavech, jak jdou za sebou (Výrost, Slaměník, 2008).

1.5.4 Teorie identity v symbolickém interakcionismu

Mezi hlavního představitele symbolického interakcionismu řadíme Sheldona Strykera, který spolu s dalšími představiteli formulovali self identitu jako hierarchickou soustavu internalizovaných rolí. Tyto role jsou označovány jako identity. Self neboli „já“ je hierarchické sestavení identit. Tato teorie nepopírá stejnost. Vztahuje se k sociální identitě jedince. Stryker předvídá, že je spojitost mezi identitou a chováním v rolích a jejich výkonu. Identita ovlivňuje chování v roli a opačně. Vnímání vlastního „já“ nám

pomáhá utvářet názor na to kdo a čím jsme. Dělí se podle motivačních a afektivních vlastností dvěma způsoby. Za prvé podle výraznosti identit a za druhé podle významnosti identit (Výrost, Slaměník, 2008).

Výrazné identity nám pomáhají pěstovat rovnováhu v konání. Jsou to části naší psychologické interpretace, která je vykazována v běžném životě, i v situacích ostatním nepřiměřených. Výraznost identity je nepochybně vyvolána v různých situacích. Opakem výrazných identit jsou identity nevýrazné, které se projevují jen v některých situacích. Významné identity nám ukazují obraz sebe sama, která považujeme za ideální „já“. Zde poukazují důležitost vlastního já, dochází přitom k emocionálním reakcím. (Výrost, Slaměník, 2008).

1.5.5 Teorie sociální identity

Představitelem této teorie je Henry Tajfel, který spolu s dalšími zkoumali meziskupinové vztahy a skupinové pochody, které neredukovali na meziosobní vztahy. Podle teorie sociální identity (TSI) pojem zahrnuje personální identitu jako přesvědčení o svých schopnostech, vlastnostech a i dovednostech. Sociální identita je definována jako *„aspekt sebepojmu jedince odvozený od poznání svého členství ve skupině spolu s hodnotou a emocionálním významem spojeným s tímto členstvím“* (Výrost, Slaměník, 2008 s. 117).

TSI prosazuje myšlenku v motivaci dosažení a udržení si vysokého sebehodnocení, jak už jde o osobní či skupinové. Tato teorie se zabývá udržením si pozitivní sociální identity. Podle empirického výzkumu TSI, který využívá model minimální skupiny, který poukázal na to, že členové jednotlivých skupin, vždy hodnotili členy „své“ skupiny příznivěji, než členy skupin ostatních. TSI tímto výzkumem vysvětluje předsudky a diskriminaci vůči členům ostatních skupin, protože si potřebují udržet pozitivní sebeobraz, pozitivní sociální identitu. Podle TSI je sociální identita základem skupinového chování, která se spojuje s meziskupinovými a vnitroskupinovými procesy pomocí sebekategorizování. Postupem času se zjistilo, že tato teorie má určité

nedostatky, které se začaly zkoumat. Není jen identita individuální, ale i identita skupin a společnosti (Výrost, Slaměník, 2008).

1.5.6 Etnolingvistická teorie identity

Mezi představitele této teorie řadíme Howarda Gilese, který spolu s dalšími vyšli z teorie sociální identity. Snahu o pozitivní sociální identitu členové etnolingvistické skupiny vidí ve snaze dostat se do dominantnější skupiny, díky níž si zvyšují své sebehodnocení. Dominantní skupina má svůj jazyk, úkolem ostatním skupin je přizpůsobit se jazyku dominantní skupiny, jinak by došlo k rozpadu dominantní skupiny uvnitř. Někteří badatelé použili tuto teorii k vyjasnění minoritní, podřízené skupiny. Etnolingvistická teorie identity objasňuje dynamický vztah mezi jazykem, sociální identifikací a identitou (Výrost, Slaměník, 2008).

1.5.7 Konstruktivistické teorie identity

Tyto procesy odhalují systém přesvědčení, že naše konání má svůj význam. Tato přesvědčení nám pomáhají k utváření vlastní identity. K prvním představitelům řadíme Georga Kellyho, který zastává názor, že si vytváříme mentálně obrazy či mapy, abychom pochopili svět a sebe samé. Tyto mentální obrazy a mapy utváříme a měníme poznáním. Osobnost utváříme tím, že pomocí systému nahlížíme na svět i na sebe samé (Výrost, Slaměník, 2008).

K současnému sociálnímu konstruktivismu můžeme zařadit i praktickou hermeneutiku a teoretický konstruktivismus Kennetha J. Gergena a Johna Shottera a Roma Harrého. Kteří mají za to, že preferujeme aspekty své sociální identity. Identitou myslíme různé tváře, jakými se chováme v sociálním prostředí. Naše identita se pravděpodobně liší při hraní různých rolí v různých situacích. Je to způsobené sociálními pravidly, konvencemi. Často můžeme pociťovat nesoulad mezi svým „já“, který se liší od společnosti. Dochází k přesvědčení, že bychom se měli prezentovat, takový jací

opravdu jsme, protože nedochází ke střetu s vlastním „já“. Protože nejsme charakterizováni svým prožíváním ani genetickou výbavou. Neexistuje totiž žádné vlastnění „já“, pouze je to teorie a přesvědčení o tom, jaký je to být „já“. Tyto přesvědčení jsou založena na našem „já“ a našem vědomí, které jsou uspořádány do jednotné, jedinečné autonomní bytosti (Výrost, Slaměník, 2008).

Současní zastánci teorií identity, jsou k této teorii kritičtí. Zastávají názor, že obsah našeho sebepoznání, své identity není poznání skutečné. Je výsledkem potřeby prosadit se v určitém společenském systému, při kterém dochází k naplnění potřeby sebepoznání. Tyto teorie se liší od původního významu termínu identity, jako stejnosti. *Jsou pouze teoriemi sociální identity ve zdůrazňování „sociálna“ při utváření identity* (Výrost, Slaměník, 2008 s. 120).

1.5.8 Integrující teorie identity

Mezi hlavní představitele patří Petr Weinreich, který zastává názor, že neexistuje žádná univerzální teorie všech identit, která by vysvětlila sociálně-psychologické procesy vzniku v každém místě a v každém časovém okamžiku. Lidská identita není „věc“, podle Petra Weinreicha je identita komplex procesů, pomocí těchto procesů konstruujeme a rekonstruujeme sami sebe a svou příslušnost k sociálním skupinám. Předkládá koncepci, která se nazývá „analýza struktury identity“, její definice zní: *identita subjektu je „celek jeho konstrukcí sama sebe, ve kterých jeho současná sebekonstrukce vyjadřuje kontinuitu mezi jeho sebekonstrukce v minulosti a konstrukcí aspirací sebe sama v budoucnosti“*. Na základě těchto procesů hodnocení rozlišujeme dva základní typy. První typ je empatická identifikace, znamenající vnímání stejnosti či podobnosti mezi sebou v dobrých i špatných vlastnostech. Za druhé to je rolová modelová identifikace, mající dvě podoby. První podoba je přání podobat se někomu, to znamená identifikace s pozitivní osobou. Druhá podoba je opakem té první, vysvětluje ji jako přání odlišit se od někoho, koho považujeme za negativní model (Výrost, Slaměník, 2008).

Obsah identity je důležitý pro naše hodnoty, přesvědčení, stereotypy. Je to způsob jak používat svou „osobní ideologii“ pro hodnocení sociální síly. Petr Weinreich sestavil metodiku, počítačový program IDEX, který charakterizuje postup sebehodnocení osoby a hodnocení jiných osob ve specifickém sociálním kontextu a vztah osoby k tomuto kontextu (Výrost, Slaměník, 2008).

Identitu získáváme podle R. F. Baumeistera, když seřazujeme svou sebedefinici, spolu s definicí sebe sama ze strany sociálního prostředí. Sebedefinici je označována jako „subjektivní identita“ a definice sebe sama ze strany sociálního prostředí jako „objektivní identita“. Pokud objektivní a subjektivní identita jsou proti sobě, dochází k pocitu ohrožení vlastní identity. Jsou věci, které neoddělitelně patří k tvorbě naší identity, jsou to připsané charakteristiky, mezi něž řadíme pohlaví, rasu atd. tyto charakteristiky si nevybíráme, patří ale nezbytně k tvorbě naší identity. Identitu musíme posilovat (Výrost, Slaměník, 2008).

1.5.9 Postmoderní přístupy k identitě

Charakteristické postmoderní myšlení preferuje heterogenitu a pluralitu. Společné rysy postmoderního přístupu k identitě shrneme do několika bodů:

1. *Vzniklá domněnka, že nejdůležitější změnou je důraz na situační, místní, tedy i dílčí souvislost identity, závislost na historii a kultuře. Nejde o hledání univerzálních zákonů či zákonitostí formování identity u jedince.*
2. *Centrem zájmu a zkoumání není jedinec samotný, jeho nitro, ale svět, jehož je jedinec součástí. Vybrat si identitu znamená především být ve světě s jinými lidmi.*
3. *Identita je určována hodnotami, jejich interpretací. Stejně jako u hodnot, tak i v přístupu k identitě během života převládá nikoli neměnnost, ale dynamika a kontinuální změny.*
4. *Identita obsahuje vztahy k jiným lidem. Vztahy osoby, a tím i identity, vytvářejí lokálně navzájem pospojované sítě. Identity se prolínají a splývají (např. identity*

lidí několika etnik; identita kulturní a politická; identita státní, národní a nadnárodní).

- 5. Identitu tvoří celá „sbírka“ rolí jedince, ve které jsou role navrstvené na sebe a v každodenním životě se pružně střídají/vyměňují. Identita lidí v současné době je vícenásobná.*
- 6. Identita se soustavně tvoří a přetváří. Není daná. Je to hledání plurality měnících se významů. Ověřuje se praxí, nikoli teoriemi. Identita se vytváří v příbězích, které vyprávíme jiným i sobě. Závisí především na tom, jak jiní lidé tyto příběhy akceptují a jak je náš příběh o naší identitě přijat. Identity se mohou i „vyrábět“ a „vnucovat“ lidem jiných kultur podle vzoru západní civilizace.*
- 7. Multiperspektivní nazírání na identitu znamená uznání tzv. perspektivismu, tj. důležitost různých způsobů a úhlů nahlížení na dění a místo aktérů v něm.*
- 8. Identita je tvořena jazykem, který ve skutečnosti vytváří „realitu nahlíženou z určité perspektivy“ (jinou realitu nejsme schopni poznat).*
- 9. Při konstruování identity převládá užitečnost a praktické zájmy, v popředí je praktické poznání – např. otázka spravedlnosti se považuje za stejně důležitou jako otázka pravdivosti (Výrost, Slaměník, 2008 s. 123).*

Postmoderní teorie identity se řadí ke koncepcím měkkým. Jsou zaměřeny proti klasickému chápání identity. Někteří autoři si myslí, že v nové postmoderní situaci záleží v každém momentě osoby jedinečně na identitě. Postmoderní život je založen na hraní mnoha rolí a přechodných vztahů. „Já“ se utváří v jednotlivých vztazích, které máme s jinými lidmi (Výrost, Slaměník 2008).

Nemůžeme také opomenout, že nemáme jen jednu identitu, ale spoustu, například identita sociální, osobní, kulturní, národní a mnoho dalších identit. Současná filozofie, antropologie a jiné humanitní obory se přiklání k identitě jako proměnlivé (Matějček, 1999).

1.6 Identita ve vývoji dítěte

Vztah mezi matkou a dítětem začíná už prenatálním obdobím. Pro novorozenecký věk jsou důležité rané zkušenosti, které vytvářejí celek, umožňuje základní orientaci ve světě a vlastní pochopení, co jsem já v něm. Oproti kojeneckému věku je charakteristická potřeba důvěry ke světu, ale také potřeba základní naděje. Toto období ovlivňuje náš postoj ke světu (Vágnerová, 2005). Musíme zabránit tomu, aby dítě mělo nejistotu ve vztahu a možnosti poznat svět, dále aby měl pocit vlastní aktivity. V kojeneckém věku také dochází k sociálním interakcím, ke vztahu k matce, také k vlastnímu sebepojetí vlastního těla a jeho aktivitám. Dítě začne chápat své citové prožívání a vlastní existenci. Dochází k vytváření hodnoty vlastního „já“ a to díky reakcím ostatních lidí, především rodičů (Vágnerová, 2005). Kojenecký věk je důležitý, aby nedošlo k poruše citových vazeb a také k psychické deprivaci, kterou můžeme definovat jako: *„psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“* (Matějček, 1992 s. 115). Citové vazby dítěte jsou především důležité pro uspokojování základních psychických potřeb dítěte, mající potřebu silného citového připoutání k rodiči nebo osobě mu blízké (Bubleová, 2011). Batolecí věk je charakteristický pro rovnováhu mezi potřebami, emancipací, osamostatňováním. Důležitý je pocit bezpečí a jistoty. Chápe se jako „já“, dochází k pochopení vlastní existence. Toto je to klasické období pro vývoj identity, uvědomuje si svou svébytnost (Matějček, 1992). Předškolní věk je charakteristický pro poznávací procesy, které ovlivňují sebepojetí, uvědomování své vlastní jedinečnosti o zároveň i odlišnosti od ostatních. Ale vlastní sebehodnocení je závislé na pohledu ostatních osob, především rodičů. Součástí identity jsou jeho role, které v tomto věku má. Identifikuje se především, jsem ona nebo on. Ve čtyřech letech si uvědomuje tuto jedinečnost (Vágnerová, 2005). Dochází ke snaze chovat se tak, jak si ostatní představují a to v rámci identity svého pohlaví. Uvědomění si postojů, zvyků a projevů, které jsou charakteristické (Janošová, 2008). Školní věk je charakterizován socializačním procesem, kdy je ovlivňován různými sociálními skupinami. Důležité je to, zda patříme do rodiny, především v utváření identity (Vágnerová, 2005). Dítě ve školním věku,

které je v náhradní rodině, tak pokud bylo osvojeno už v útlém věku, se neliší tolik jako dítě osvojené ve věku pozdějším. Vrstevníci se k těmto dětem chovají s despektem, protože v naší kultuře jsou mýty, příběhy rodin, které nedopadly dobře. V tomto období jsou osvojitelé i osvojenci vystaveni problémům, které se vztahují k jejich rodinnému životu, ale i k fungování dítěte ve škole. Osvojené děti, které delší dobu vyrůstaly mimo rodinu, mají problém především v mezilidských vztazích. Mezi nejdůležitější vztah v životě každého z nás je vztah matka – dítě. Tyto děti mají problémy s tímto vztahem (Sládelová, 2005). Všechny děti v tomto věku mají potřebu seberealizace. Důležité v tomto věku je vědomí, stabilita a originalita vlastní identity. Tato identita se v tomto věku zatím vztahuje jen na zjevné vlastnosti, projevy (Vágnerová, 2005).

Období dospívání je doba mezi dětstvím a dospělostí. Dospívání zhruba začíná v 11 letech a končí kolem 22 let věku, tedy můžeme říci, že končí dospělostí. Období dospívání je označováno jako pubescence, první fáze prepuberta trvá zhruba od 11 do 13 let věku, je to první fáze dospívání. Druhá fáze je samotná puberta, věkově je ohraničována od 13 do 15 let. Důležitým mezníkem v sociálním smyslu je 15tý rok, kdy dokončujeme povinnou školní docházku. Dochází ke ztrátám dosavadních jistot a důležité je najít novou stabilitu, jistotu. Seberealizace se rozšiřuje i na budoucnost, v předchozích stádiích se zaměřovala na současnost. Třetí stádium dospívání je adolescence, trvá zhruba od 15 let do 22 let věku. Charakteristicky se mění postavení jedince ve společnosti (Langmeier, Krejčířová 2006). Je obvykle fází stability, vyrovnávají se zde vztahy s rodiči. Další fází je fáze psychického osamostatnění, potvrzující realistickou jedinečnost osobnosti. Mnoho adolescentů přijímá identitu z rodinného prostředí, nedochází zde k originalitě totožnosti (Vágnerová, 2005). Toto období je podle E. Eriksona nejdůležitější pro hledání identity a spojitostí z dřívějších let. Pocit identity „já“ je vzrůstající přesvědčení, že totožnost a souvislost vytvořené v minulosti, jsou nyní srovnávání s identitou a souvislostí vlastního významu pro ostatní. (Erikson) V kontextu identifikace v sociálním smyslu je toto období převážně přechodné, v hledání identity se více osamostatňují od sociálních skupin.

1.7 Budování identity v Náhradní rodinné péči

Existují domněnky, že biologické rodičovství je nenahraditelné, jedinečné. Za podstatný faktor se považuje kojení, podle některých výzkumů děti, které nebyly kojeny, jsou ve svém tělesném a duševním vývoji ohroženy. Ovšem zjistilo se, že nedostatek kojení nemá na psychický vývoj dítěte žádný vliv (Matějček, 1999). Dochází spíše k problémům, kdy selhávají rodiče. Nejčastější období pro selhávání je puberta. Důvodem bývá selhání budování identity v předchozích vývojových stádiích. Děti najednou neví „kdo jsou“, přitom se mohou objevovat pocity prázdna, zbytečnosti, pocit čí vlastně jsem (Klimeš, 2006).

Velký úkol náhradních rodičů spočívá v pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí. Důležité je, aby dítě mělo samo o sobě co nejvíce informací. První, co by dítě mělo vědět, je že se mamince nenarodilo. Tento fakt by se měl opakovat často, nestačí jen jednou. Náhradní rodiče při opakování faktu, že se nenarodilo jim, pomáhají dítěti hledat samo sebe, prostřednictvím informací o své biologické rodině. Samozřejmě že náhradní rodiče mají jen málo informací, ale ty jsou důležité. Náhradní rodina by o biologických rodičích mluvit s úctou, rozhodně je nesmí nijak soudit (Frantíková, 2008). Náhradní rodiče mohou svému „cizímu“ dítěti vybudovat zdravou identitu. Doporučuje se, aby adoptivní rodiče budovali odlišnou identitu dítěte aktivně, cílevědomě. Důležité je otevřeně mluvit s dítětem o jeho původu. Můžeme se taky bavit o minulosti, hledat na staré rodinné zážitky, vzpomínky nebo památeční předměty, hračky, které budují tzv. knihu života (Klimeš, 2008).

2 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem práce je zmapovat, jaký význam přikládají adoptované děti faktu adopce, jakou roli hraje pro jejich identitu, jakou roli hrají osoby z okolí, které o faktu adopce ví.

Výzkumné otázky:

1. Jak ovlivňuje fakt adopce tvorbu identity adoptovaných dětí?
2. Jakou roli přitom hrají osoby z okolí, které o adopci ví?

Zajímalo mne, zda je možné vytvořit identitu v nové rodině, jak je to s psychickou deprivací u adoptivních dětí, jestli mají potřebu zjistit více o své biologické rodině. Chtěla jsem vědět, jestli adoptované děti měly nebo mají problém s jejich okolím, které ví o tomto faktu.

3 Metodika

Identita dětí vyrůstajících mimo původní rodinu je sice velmi důležitým tématem odjakživa, protože vždy byly děti bez rodičů. V podstatě ale neexistuje výzkum z této oblasti. Proto jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii.

3.1 Metody získávání dat

Metodou získávání dat byly polostrukturované rozhovory s adoptovanými dospělými dětmi, a to vedené „face to face“ nebo e-mailem. Dál jsem využila internetové diskuze.

3.2 Zkoumaná skupina

Zkoumanou skupinou byly adoptované děti, nezávisle na věku, ve kterém byly adoptovány. V mém výzkumu bylo důležité, aby respondenti byly dospělé osoby. Kontakty na respondenty jsem získávala metodou sněhové koule. Nejdříve jsem se pokoušela děti kontaktovat přes internetové diskuse, ale moje snahy byly neúspěšné. Následně jsem oslovila oddělení sociálně-právní ochrany dětí KÚ, který mi poskytl kontakt na tři adoptované respondentky. Další respondentku jsem získala od kamarádky a nakonec mi KÚ poskytl kontakt na internetové stránky, www.kruhmladych.cz, kde jsem se zaregistrovala, a po čase se mi ozvala pátá respondentka. Nakonec se mi povedlo zkontaktovat 4 respondentky ve věku od 20 do 40 let věku. Zkontaktovala jsem i jednoho respondenta, ze začátku souhlasil s pomocí, ale přestal se ozývat. Také bych chtěla říct, že já jsem pátá respondentka, protože já sama jsem také adoptovaná.

Samozřejmě jako první bylo získat souhlas od adoptovaných dětí, protože je mnoho adoptovaných dětí, kteří o tom mluvit nechtějí. I proto neuvádím podrobně cesty kontaktování respondentů, například neuvádím, který KÚ mi pomohl a při prezentaci výsledků se důsledně vyhýbám uvádění podrobností, které by mohly vést k identifikaci respondentů.

3.3 Metody zpracování dat

Rozhovory (pokud nebyly vedeny písemnou formou prostřednictvím e-mailů) byly v první řadě přepsány. Přitom jsem vypustila identifikující údaje. Hlavní metodou analýzy písemné podoby rozhovorů byla kvalitativní obsahová analýza. Opakovaně jsem rozhovory četla, přemýšlela nad nimi a hledala odpovědi na své výzkumné otázky. Provedla jsem základní kategorizaci.

Pro lepší zmapování jsem použila i metodiku biografický výzkum a to z důvodu, že biografický výzkum se využívá u malého počtu osob a je individuální (Hendl, 2005).

Biografií rozumíme napsanou historii života jedince (Hendl, 2005. s. 130). Zkoumané osoby mi vylíčily průběh jejich života, od začátku do teď, jak v jednotlivých obdobích vnímaly samy sebe v náhradní rodině, jak na ně působilo jejich okolí, ve kterém vyrůstaly.

Internetové diskuze mi nakonec nepřišly příliš vhodné, protože osobní setkání a pozorování lidí je velice důležité. Proto výsledky této části práce neprezentuji. Metodou validizace výsledků výzkumu je validizace respondentem.

4 Výsledky

Výsledky své práce uvádím ve dvou formách, jako biografie a jako hlavní kategorie popisující odpovědi na výzkumné otázky.

4.1 Biografie adoptovaných dětí

Tyto biografie nejsou čistou, nezměněnou prezentací toho, co respondenti vypovídali, Používají sice výhradně jejich citace, ale vznikly v několika fázích. Po prvních analýzách výpovědí, které jsem získala prvním kontaktem s respondentem, jsem se respondentů opakovaně dotazovala na jejich zkušenosti a pocity, které jsem považovala za podstatné k dokreslení situace a hledání odpovědi na mé výzkumné otázky. Prezentované biografie tedy vznikaly delší dobu, spoluprací s respondentem. Respondent nakonec dostal finální biografii ke zpětné vazbě, zda je to tak, jak on to vnímá.

4.1.1 Marie

Jmenuji se Marie a je mi 30 let. Moji adoptivní rodiče si mě brali domu týden po narození, stejně jako mého mladšího bráchu (taky šel domu až týden po narození kvůli žloutence). Nebyla jsem tedy umístěna do žádného zařízení.

To, že jsem adoptovaná, jsem se dozvěděla, když jsem byla malá. Nepamatuji se přesně, kolik mi bylo let, myslím si tak první, druhá třída základní školy. Víím, že jsem to tenkrát pochopila a neměla jsem žádný problém se s tím vyrovnat. Netrápila jsem se. Na pár informací jsem se rodičů zeptala a tím to pro mě zhaslo. I když je pravda, že jako malá, když jsem byla na naše nazlobená, tak jsem jim říkala, že mají bráchu raději než mě. Ale to říkají i neadoptivní sourozenci (čímž se nechci obhajovat - je mi jasné, že jsem tím naše vždy ranila). Prostě jsem to v tu chvíli zneužívala. Do teď nechápu proč. Naši mě mají rádi úplně stejně, jako bráchu. Nikdy mezi námi nedělali a nedělají žádné rozdíly.

Nikdy jsem neměla v průběhu života problémy s tím, že jsem adoptovaná. Nevím, jestli třeba naši s tím neměli problémy v práci či někde jinde (či někdo z příbuzných), ale já rozhodně ne. Celá rodina mě přijala, jako bych byla jejich vlastní. Nikdy jsem od nikoho neslyšela žádné výčitky či nějakou narážku. Dokonce všichni říkají, jak jsem podobná babičce (mamince od tatínka).

Ani ve školce či ve škole jsem od nikoho neslyšela, že jsem ta adoptovaná. Asi také proto, že o tom skoro nikdo nevěděl. Naši nechali zcela na mě, jestli někomu o tom povím či

ne. Takže jsou lidé, kteří o tom vědí. A klidně to můžu rozhlásit do celého světa, protože se za to nestydím. Není na tom nic špatného. Naopak, mám skvělou rodinu, a co víc bych si mohla přát.

Jaký vztah mám s adoptivní matkou či otcem? Vůbec to není adoptivní matka či otec, ale moje maminka a můj tatínek. Jsou to moji vlastní rodiče. Sice mě zplodil a porodil někdo jiný, ale to nehraje žádnou roli.

Mám s našima a s bráchou vztah jako bych byla jejich vlastní. Je jasné, že ne vždycky jsem si s našima a s bráchou rozuměla a občas přišla nějaká ta hádka a slzičky, ale vždycky se problém vyřešil a život šel dál. Vždyť problémy mají i biologičtí rodiče se svými dětmi.

A co se týče toho, jestli jsem měla někdy období, kdy jsem měla problémy se svěřovat, tak ano, ale po celý život. Jsem 100% introvert, takže to, že se moc nesvěřuji, nemá žádnou souvislost s tím, že jsem adoptovaná.

Nemyslím si, že jsem jiná než ostatní vrstevníci mého věku. Jak už jsem řekla, naši si mě brali domů týden po narození, takže jsem adoptovaná spíše jen papírově. Žádné zařízení se na mě nepodepsalo.

Jaký mám vztah v adoptivní rodině? Jak už jsem psala, všichni mě berou jako vlastní a i já se takto cítím. Nikdy bych naše a bráchu nevyměnila za nic na světě. A ani nikoho jiného z naší rodiny.

A jaký mám pohled na to, že jsem adoptovaná dnes? Řekla bych, že stále stejný, i když si mnohem více uvědomuji, jak jsem našim vděčná, že si mě vzali a že jsou to právě oni. Ani náhodou bych neměnila. Dnes už našim nepředhazuji, že jsem adoptovaná a že mají bráchu raději než mě. Byly to prostě jen řeči malé holky a puberťačky a z toho už jsem vyrostla.

U paní Jany se identita vyvíjela bez nejmenších problémů. Adoptovaná byla hned v prvním týdnu života, takže neměla problém se základní orientací ve světě a vlastním pochopením, co je ona sama v něm (Vágnerová, 2005). Neměla ani problémy s psychickou deprivací, protože její psychické potřeby byly naplňovány od začátku.

Biologická matka?

Nic o ní a ani o biologickém otci nevím. Nikdy jsem neměla potřebu je hledat či nějak kontaktovat. Nevím, zda žijí či nikoliv. Už tenkrát před 30 lety byli postarším párem, a proto mě dali k adopci. Nikdy jsem také nehledala a nekontaktovala biologické sourozence („mám 2“, ale ve skutečnosti mám pouze jednoho sourozence - mého bráchu). Nikdy jsem o adopci s našima moc nemluvila. Ne že by naši o tom nechtěli mluvit, ale mě samotné to nějak moc nezajímalo. Vím jen to a to mi k životu bohatě stačilo a stačí.

Nemám v sobě žádnou zášť vůči svým biologickým rodičům. Myslím si, že je to proto, že si mě naši brali hned po narození a že jsem nemusela být umístěna v žádném kojeneckém ústavu a později v dětském domově. A také hlavně proto, že mě všichni berou jako vlastní a že jsem našla vynikající zázemí.

V rámci výzkumu mě taky zajímalo, jaký pohled mají adoptivní děti na své biologické rodiče. Paní Jana říká, že má svoji rodinu a že žádné jiné rodiče nemá a ani by mít nechtěla.

4.1.2 Eliška

To, že jsem adoptovaná, jsem se dozvěděla od mé mamky asi ve třech letech. Vybavuje se mi scéna z kuchyně; nevím, jestli to bylo poprvé, kdy mi to mamka sdělovala, nebo z jiné doby, kdy jsem to chtěla znovu slyšet. Ptala jsem se, jestli mě taky měla v bříšku. Vysvětlila mi, že si mě s tatškou vzali, protože ona děti mít nemohla, a moje pravá maminka se o mě nemohla starat. Že jsou šťastní, že mě mají, že když mě uviděli, tak se rozhodli, že si mě odvezou a že to byl jejich nejhezčí den, když si mě přivezli domů.

Tím, že jsem se to dozvěděla takhle brzy, přijala jsem to za své a žádný problém jsem s tím tehdy neměla.

Rodiče mají více sourozenců, mám tedy spoustu tetiček, strýčků, bratranců a sestřenic. Myslím, že to všichni vědí, že jsem adoptovaná. V dětství se mě na to jedna zvědavá teta ptala, dále si pamatuju, jak jsem o tom asi ve svých 12-ti letech vyprávěla sestřenici a bratranci, jednou mi jeden strýc domlouval, jak mě mají rodiče rádi a od své o 10 let starší sestřenice jsem zjišťovala informace, které mi mamka neřekla. Nikdy jsem necítila, že bych širší rodinou byla odmítaná, naopak. Přijali mě bez problémů; cítím se u své rodiny dobře, ráda jsem trávila u příbuzných prázdniny. Dneska je náš kontakt menší, ale víme o sobě.

Byla jsem a stále jsem celkem uzavřená, takže nikomu jsem neříkala, že jsem adoptovaná - spolužáci to nevěděli. Nikdo mě kvůli tomu nešíkanoval, ani si mě nedobíral. Učila jsem se dobře, výchovné problémy nebyly. Dneska adopcí někdy přátelům vysvětluju moji situaci: proč mám starší rodiče, že jsem jedináček apod. Sourozenci mi v dětství chyběli, přála jsem si sestru, nicméně sourozence mi vynahrazovali bratranci a sestřenice. Jako malá jsem nerozuměla tomu, proč se mě kamarádi ptali, jestli mám sourozence; jak jsem byla sama a žádné nemám, nebyla jsem zvyklá ani já se na ně ptát, nebylo to pro mě důležité. Dnes je to jiné.

Rodiče si mě mohli z porodnice odvézt, když jsem dosáhla váhy čtyř kil. Narodila jsem se totiž předčasně, vážila jsem kilo, nevědělo se, jak na tom budu. Život mi tehdy zachránil pan doktor Velemínský. Byla to od rodičů velká odvaha, vzít si takhle rizikové

dítě. Když si mě přivezli, byly mi čtyři měsíce a pár dní, posledního června na vysvědčení. Mamka pracovala jako školnice, ukázala mě dětem. Mamce bylo 32 let, tátovi bylo o 4 roky víc.

Je mi 29 let, konečně začínám mít k mamce blíž, víc jí rozumím, respektuju a mám z toho radost. Mamka je starší, nebyly jsme vždy naladěné na stejnou vlnu. Mamka je ze staré školy, v dětství jsem kamarádkám trochu záviděla mamky, které jim byly blíž a byly „moderní“. V dospívání a i dlouho po něm jsem byla dost ve vzdoru a odporu, věčně nespokojená. Dost věcí jsem mamce měla za zlé, že mi nedala, někdy jsem se cítila ukřivděná. Když byl nějaký problém, sama jsem se od mamky oddalovala tím, že jsem si v duchu říkala, že to není moje máma. I když jsem tedy vždycky nedostala, co jsem potřebovala, zároveň jsem taky asi nevěděla, co chci, nebo jsem si o to neuměla říct. Každopádně: teď už vím, že mi mamka mohla dát jen to, co sama dostala. V pubertě jsem se mamce příliš nesvěřovala. To myslím je způsobené tím, že mám zklamanou bazální důvěru. Taky asi přispělo, že o biologické matce mi mamka řekla, že neví, jak se jmenuje. Ranilo mě, když jsem pak náhodou na začátku puberty našla rozsudek se jménem biologické matky, mamce jsem pak nedůvěřovala. Mamka se o mě dost bála, byla úzkostná, dodnes má různé katastrofické scénáře, mám to po ní, ale zasmějeme se tomu, říkám jí „paní Katastrofová“. Víím, snažila se ze mě vychovat slušného člověka, abych rodičům nedělala ostudu, vzhledem k životu na vesnici - co by tomu řekli lidi. Chápu, že mě má ráda a má o mě strach, ale já budu ráda, když bude taky žít svůj život. To se začalo dařit. Myslím, že na mě rodiče jsou pyšní. Když mi při promoci děkan profesor Velemínský gratuloval, bylo to dojemné. Takové uzavření kruhu.

Moje biologická matka mě dala k adopci rovnou. Nikdy jsem jí to neměla za zlé. Dozvěděla jsem se, že byla vdaná, měla bych mít dva starší bratry, a údajně nejsem dítě jejího manžela. Zda o mě biologický otec ví, těžko říct. Po svých zkušenostech v práci, kde jsem se s tématem adopce také setkala, myslím, že když žena porodí dítě, stejně jí to nedá, a myslí na něj. Mám střední zdravotnickou školu, dřív mě třeba zajímalo, k jakým nemocem jsem náchylná apod. Někdy na biologickou matku myslím, když jdu městem,

když potkám ženu, která je mi podobná, vzpomenu si na ni, když mám narozeniny a říkám si, jestli si taky vzpomene. Je to moje potřeba zaplnit bílé místo, vědět, odkud pocházím. Tehdy se tak rozhodla, dát dítě pryč, a vnímám to jako zodpovědné rozhodnutí, taky bych mohla skončit v popelnici. A i když to tak není - třeba si nevzpomene, tohle je můj postoj. Když se zamýšlím nad případným společným rozhovorem tváří v tvář, neláká mě. Každá máme vlastní život. Ani nevím, jak bych jí měla říkat, bylo by to divné. Vím, že čím víc budu spokojenější sama se sebou, tím méně na ni budu myslet a více budu žít svůj život.

Jestli jsem jiná než ostatní? Moc se druhým neotvírám. Jsem možná pro ostatní někdy nečitelná, nedávám příliš najevo emoce („mrtvý brouk“), žiju hodně uvnitř sebe. Jsem jistější v tom, když jsem uzavřená. Spíš se mi stává, že se otevřu někomu, koho znám málo, ale pak se zase stáhnou, než že bych se přiblížila k lidem v okolí (např. kamarádky). Když se to však podaří, je to lepší; pracuju na tom. Ačkoli na jednu stranu mám problém s důvěrou, na druhou stranu jsem dost naivní a důvěřivá, v tom smyslu, že věřím, co říkají a nečekám od nich podraz. Nevím, jestli je dáno adoptí to, že jsem na něco puntičkář, lpím i na nedůležitých detailech, věci musí být podle mě a musím je mít pod kontrolou, a když něco chci, umím být vynalézavá a dost urputná. Koneckonců, pomohla mi taky po narození zachránit život, ta moje urputnost. Když se něco někomu nedaří, nevěřím mu, že to nejde, a se svou urputností se do toho pustím a pak se to dost často podaří. Často si tím však komplikuju život, protože si přidělávám práci, místo abych si všímala svého. Mám ráda humor, ale neumím ho dělat, chybí mi víc nadhledu a odstupu od věci. Po humorné poznámce od druhého často ode mě následuje racionální vysvětlení, které ovšem není na místě.

Obdivuju všechny rodiče, kteří si vezmou cizí dítě. To, že jsem adoptovaná, беру jako že to tak prostě mám. Adoptivní rodiče považují za své jediné rodiče, stejně jako to mají všichni ostatní, a stejně tak náš vztah musel dozrát. Adoptce na mě určitě vliv má, ale nepřemýšlím o tom, život jde dál.

Jsem životu vděčná za možnost vyrůst v náhradní rodině, za celou zkušenost s adopcí, hodně jsem se naučila. Jsem vděčná za své rodiče, jsem vděčná svým rodičům. Vážím si jich za to, že při mé výchově byli zajedno, a že jsou stále spolu.

I na tomto se zdá, že nedošlo k žádné psychické deprivaci, Vlastina identita se vyvíjela normálním způsobem, byla adoptovaná v kojeneckém věku. Paní Vlasta působí jako vyrovnaný člověk. I zde je tvrzení, že by náhradní rodiče nevyměnila ani za nic.

4.1.3 Lucie

Jmenuji se Lucie a je mi 20 let. Narodila jsem se v krajském městě. Bylo zřejmě mým skutečným osudem, že jsem neskončila v rukou pravé biologické matky, ale že jsem byla dána k adopci do dětského domova v Kamenici nad Lipou. Naštěstí ten osud si přeci jen poradil dobře, protože nyní žiju šťastný a spokojený život, své nynější rodiče беру za vlastní a jiné možnosti si nepřipouštím. Zkrátka

tak, jak to je, tak to určitě má být a tak je to určitě správně. Moji adoptivní rodiče- Eva a Václav si mě z dětského domova adoptovali dne 18. září 1992, to znamená, že jen týden před tím, než jsem oslavila své první narozeniny. Jsem za tohle opravdu moc šťastná, protože díky tomu, že si mě naši vzali, ještě když jsem byla takhle malá si nepamatuji z dětského domova vůbec nic a nemám díky tomu žádné vzpomínky na to, jak jsem byla opuštěná. I proto to беру tak, že jsem vlastně nikdy vůbec opuštěná nebyla.

I v dětském domově, po ten první rok svého života jsem měla svou spřízněnou duši. Chci říct, někoho, kdo ze mě měl radost, kdo s úsměvem sledoval, jak rostu a kdo mě měl rád. Tehdy to byla vedoucí vychovatelka, paní Fárová, která nyní stále v tom samém dětském domově dělá ředitelku. Byla jsem pro ní oblíbená a měla mě nejraději. Naším vždycky říkávala, že jsem od malička moc šikovná. Je to tak dva roky zpátky, co jsem s velkým dojetím zjistila, že na jejím stolku v ředitelně stojí moje fotografie. To mi řekl taťka,

který do tohoto dětského domova pravidelně každý rok posílá peníze pro dětičky a který se tam čas od času třeba zastaví, když má například služební cestu okolo. Tehdy jsem si s paní Fárovou vyměnila pár emailů, napsala jsem jí, jak se mám, jak se mi daří, jakou studuji střední školu, jak se připravuji na maturitu, jak s rodičema jezdím každý rok k moři a lyžovat do Alp a tak podobně. Taky jsem jí poslala pár fotografií, aby viděla, jak jsem vyrostla. Bylo to zvláštní. Myslela jsem na to, jak je neuvěřitelné, že čas běží tak rychle. A taky jsem myslela na to, že je můj život je jeden velký úspěch. Dostala jsem nejlepší rodiče, jaké jsem si mohla přát. A nejen rodiče, ale zkrátka rodinu.

Naši mě hned s velkou pýchou dovezli ukázat příbuzným. Do malé vesničky, kde se narodila moje mamka spolu s mými pěti tetami a jedním strejdou. Mamka je totiž ze sedmi dětí. To místo jsem si hned zamilovala, byl to můj druhý domov. Tenkrát se tam sjeli všichni moji příbuzní, tety, strejdové, bratřenci i sestřenice, aby mě mohli vidět a pogratulovat našim, že všechno dobře dopadlo. Všichni byli šťastní, že jsem mezi nimi a všichni mě vzali mezi sebe automaticky, jako bych tam patřila naprosto odjakživa.

A tak jsem rostla a rostla. Měla jsem najednou všechno. Rodinu, milující rodiče, domov a především jsem byla zavalena láskou a radostí ze všech stran.

Na školku si moc nevzpomínám. Jen takové útržky. Pamatuju si ale, že ve školce jsem byla ráda. Myslím, že jsem nebyla to dítě, které se po odevzdání do školky chytí za maminčinu sukni a pláče a vzteká se. Asi od mala jsem měla totiž v sobě něco společenského, ráda jsem hledala kamarády, ráda jsem byla v něčí společnosti. Možná to má spojitost s tím, že první rok svého života jsem byla sama? Ne, sama jsem nebyla, měla jsem přeci paní Fárovou v dětském domově, ale přesto, je možné, že jsem něco vycítila už jako to malé batole? Myslím, že určitě. Každé malé dítě přeci svoji mámu všude hledá a uklidní se teprve tehdy, co se na něho usměje. Všechno na světě má s něčím spojitost, většina věcí vždycky s něčím souvisí, to je můj názor. Proto jsem byla vždycky kamarádká a s každým jsem se chtěla hned bavit. Občas až moc.

Co znamená „občas až moc“? – v posledním období už je to sice lepší, ale vždycky jsem měla hrozné problémy s upjatostí. Našla jsem si kamarádku, považovala jsem jí za

„nejlepší“ a nebylo dne, kdy bych nebyla s ní. Upínala jsem se zkrátka vždycky na jednu dotyčnou osobu a té jsem zkrátka začala příliš věřit. Samozřejmě to vedlo k několika zklamáním a bolestem. Když přátelství z nějakého důvodu skončilo, většinou jsem toho člověka odřízla. Ne úplně, třeba tak napůl, jakože pozdravily jsme se, popovídaly, ale už to pak nikdy nebylo jako dřív. Zkrátka jsem vždycky byla příliš důvěřivá. Občas jsem pořád, ale už si na to dávám větší pozor a rozhodně už se nenechám ničím strhnout. Lidi jsou zlí a to bylo to, co jsem si dříve pořád nechtěla uvědomit.

Co se týká toho, kdy mi naši řekli, že jsem adoptovaná, musím popravdě říct, že nevím. Čím jsem si ale jistá je to, že mi to řekli, když jsem byla ještě hodně malá. Možná mi to řekli v době, kdy jsem ještě ani neměla možnost tomu nijak rozumět. Já jsem s tímhle faktem zkrátka vyrůstala. Připadá mi to tak, jako když maminka svému dítěti pořád dokola opakuje „tohle je táta“, „tohle je tvoje babička“, „a ty jsi se narodil/a protože jsme se s tatínkem měli moc rádi“ a tak podobně. Tím chci říct, že mám pocit, jako kdyby naši pořád tak něžně opakovali, jak bylo hezké, když si mě z dětského domova vzali. Opakovali to tak dlouho, až jsem to začala pomalu a jistě chápat a žít s tím. Přirozeně.

Pořádne vnímat okolí jsem ale začala až ve škole. Byla jsem šikovná, už ve školce jsem uměla krásně malovat, ale hlavně jsem uměla číst a psát. V první třídě mi to nikdo nevěřil. Do dnešního dne si vzpomínám, jak mi paní učitelka před všemi žáky podávala časopis a chtěla po mě, abych přečetla, co se psalo na titulní straně. Někteří to však špatně nesli. Cítila jsem, že se našli i takoví, kterým zkrátka něco vadilo. „Tss, já umím číst taky“ – nějak tak mi to připadalo. A právě s těmi, kteří s tímto problémem měli, s těmi jsem já měla problémy na dlouhou trať. Nebo spíš měli problémy oni se mnou?

Nikdy jsem nebyla šikanovaná- teda asi ne. Nikdy mě nikdo fyzicky netýral, ale uznávám, že psychicky jsem to ve škole někdy neměla nejjednodušší. Měla jsem kamarády, to jo. Nebyla jsem zlá ani nijak zákeřná, spíš právě naopak a možná i to byl ten problém. Vždycky bylo všechno moc fajn, byli jsme skupina kamarádů, hráli jsme si v družině a bavili jsme se všichni se všema. Jenže vždycky se něco stalo. A já dodneška nevím, co to vlastně bylo. Najednou se na mě všichni domluvili tak, jakože se se mnou

nikdo nesmí bavit. Trvalo to klidně i pár dní. Když to někdo porušil a bavit se se mnou začal, s ním se pak přestali bavit ti ostatní. Pak to vždycky nějak odšumělo a na chvíli to bylo zase všechno fajn. Asi jsem prostě byla vždycky v partě, kde prostě byl někdo, kdo „velil“. Nebo kde byl někdo, kdo byl zlej. Já vlastně ani nevím, ale co vím, že partu jsem ve třídě nikdy neměla takovou, jak bych si přála. Často jsem hledala chybu i v sobě, myslela jsem si, že mám asi v sobě něco, co ostatní odrazuje, ale nikdy jsem na nic nedokázala přijít.

Co se týká toho, že jsem byla adoptovaná, taky se mi stalo, že jsem se od okolí dočkala posměchu. Ale nikdy si nevzpomínám, že bych kvůli tomu ronila slzy do polštáře nebo tak. Líto mi to bylo, to asi jo, ale to období těch posměšků jsem nějak přechodila. Určitě jsem to přechodila i proto, že jsem si myslela, že mi ostatní i tak trochu závidí. Nikdy mi totiž nic nechybělo. Měla jsem všechno. Celkově, pro ně to prostě asi bylo tak, že „holka z děcáku“ prostě musí být divná. Byla jsem díky tomu asi něco jiného, než jsou oni. Těžko tohle popisovat, protože já si vážně nevzpomínám, že by mě to nějak srdečně hrozně zasahovalo.

Co však nebylo zrovna příjemné, byly problémy, které se dostavily. Na druhou stranu si však myslím, že to bylo tak nějak normální. Nebo možná ne normální, ale rozhodně typické pro ten věk. Netvrdím, že každé dítě musí být za každou cenu v jistém věku komplikované, ale stejně tak jsou i děti, které problémy mají. Já jsem zřejmě období puberty zase až tak dobře nezvládala. Už ve čtvrté třídě základní školy jsem měla čtyřku na vysvědčení z vlastivědy. Z toho lze vyvodit, že učení a prospěch, to nebyl zrovna můj nejlepší kamarád. Schovávala jsem doma před našima žákovskou a dokázala jsem ji schovávat až do poslední chvíle. Takže tatka se mnou třeba šel do školy, tam jsme prohledávali všechny lavice a tak podobně, ačkoliv já moc dobře věděla, že žákovská je doma na klavíru, zahrabaná pod tuctem papírů. Samozřejmě všechno vyšlo najevo a doma bylo zle. Takové lži se opakovaly víc, než málo. Vždycky jsme to ale nakonec doma nějak vyřešili a nějak se s tím poprali. Na druhém stupni základní školy to taky nebyl žádný zázrak. Tam jsem prozvěnu začala chodit za školu. Nikdy mi nešla fyzika, chemie, matematika a podobné předměty. Tak jsem zkrátka utíkala před problémy. Ve

chvíli, kdy se měla psát písemka, jsem se prostě zvedla a frnkla. Přišlo mi to neuvěřitelně jednoduché a bylo až neskutečně prima, jak mi všechno dobře procházelo. Znovu jsem si nedokázala spočítat, že dva plus dva jsou čtyři a že se na to prostě jednou stejně přijde. Čím víc to procházelo, tím častěji jsem takhle odcházela z hodin. Samozřejmě, že se na to přišlo a že byl malér. Bohužel právě zde se projevila moje negativní vlastnost, ještě ke všemu hodně silná vlastnost. Utíkala jsem od problémů. Než našim říct pravdu a podstoupit několikahodinové řešení nějakého problému, radši jsem mlžila a lhala. Než se doma poctivě učit, radši jsem šla za školu. Všechno jsem si zkrátka tak nějak zjednodušovala a nedocházelo mi, že vlastně naopak dělám všechno těžší a horší, než to bylo. Tahle nezodpovědná vlastnost mi bohužel zůstala. Netvrdím, že doma lžu nebo tak podobně, z tohoto období jsem už naštěstí vyrostla, ale problémy vždycky raději odložím na později. Občas dokonce si radši nějaký problém ani nepřipustím, natož že bych ho měla řešit.

Co se týče mojí rodiny ve spojitosti s mojí adopcí, zde bylo všechno v naprostém pořádku. Všichni mě přijali s otevřenou náručí, o tom jsem přesvědčená. Dokonce si myslím, že celou tu dobu, co adopce probíhala, stáli všichni při našich a plně je podporovali a drželi palce. I proto mám se všemi příbuznými tak skvělý vztah. Jelikož je moje příbuzenstvo tak rozsáhlé a má tolik členů, je jasné, že s některými jsem si zkrátka bližší a s některými se zase tolik nevidám. Ale nic to nemění na tom, že všechny mám moc ráda a že všech si moc vážím. Nejraději mám svou kmotřičku-tetu a její dceru (mojí sestřenici) Báru. S těmi jsem se totiž odmalička vídala asi nejčastěji. Bára si se mnou hodně hrála, hodně se mnou vždycky mluvila a povídala a nejvíc jsem se na ní těšila. Ráda na ty časy vzpomínám. Taky jsem měla už jako malá nejradši tetu Zdenu- té jsem pro změnu nejvíce věřila a věřím dodnes. K ní se obracím vždycky, když mám problém, protože mám jistotu, že mě nejen utěší, ale že mi i pomůže s úsměvem na rtech. Teta Zdena má zase syna Péťu, se kterým jsme si odmala říkali bratr a sestra. Sice je o pár let starší než já, ale nic to nemění na tom, že v dětství jsme na sebe nedali dopustit a měli jsme se neuvěřitelně rádi. Člověk musí mít přeci vždycky k někomu nejbliž.

Adopce má určitě někde vespod velký vliv na můj život. Projevují se u mě vlastnosti, které bych možná normálně neměla. Jsem hodně úzkostlivá, často se dojímám a dokáží mě rozhodit i úplně pitomosti. Občas mám pocit, že mě moje okolí tak docela nechápe. Kamarádi mi občas říkávají, že jsem psychicky hodně labilní a že řeším kraviny. Občas totiž dokážu rozebrat úplně nepodstatnou věc i do těch největších detailů a dokážu tu věc řešit třeba týden. Hodně se snažím pomáhat ostatním a proto, když má někdo nějaký problém, dělám většinou i nemožné proto, abych pomohla. Často se do osudů druhých tak zamotám, že jsem z jejich situace snad víc nešťastná, než oni sami. Musí mě někdo hodně nakopnout, abych spadla zase zpátky na zem a uvědomila si, že hlavně bych se měla starat sama o sebe a především, že bych měla sama pro sebe chtít to nejlepší. Musím ale taky uznat, že s postupem věku se to trošku uklidnilo. Občas už sama cítím, že mám sama sebe a své okolí plně pod kontrolou. Jak jsem ale řekla, adopce má na můj život vliv pouze někde vespod. Nikdy jsem nad tím nijak hlouběji nepřemýšlela a dokonce nikdy jsem nic nepřisuzovala adopci. Přijdu si přirozená, normální, беру to zkrátka tak jak to je a nepozastavuji se nad tím. Nemám totiž ani důvod se pozastavovat. Mám báječné rodiče, беру je jako své vlastní a nikdy se mi nestalo, že bych je tak nebrala. I když jsem byla na ně sebevíc našťavaná, vážně nikdy bych nevypustila nic špatného z pusy o nich, a nikdy by mě nenapadlo díky něčemu špatnému myslet na své biologické rodiče. Proto si myslím, že vliv na můj život mají možná právě ty některé vlastnosti, které můžou souviset s adopcí, ale rozhodně se nedá říct, že by mě ovlivňovala adopce sama.

V dnešní době už mám kamarády všechny tak nějak v rozumném věku. Tím chci říct, že si nedokážu už představit, že by se mi někdo posmíval za adopci, a kdyby jo, jsem natolik otevřený člověk, že bych se bez problému dokázala ubránit sama. Mám přátele, kteří to o mně ví, mám přátele, se kterými jsem o tom dokonce i párkrát mluvila, ale naopak kolem mě jsou i tací, kteří nic netuší. Tak nějak mi to vyhovuje. Pokud se mě však někdo na toto téma zeptá, nemám zábrany. Nevadí mi o tom mluvit, přijde mi to přirozené a přijde mi to jako normální, často se dějící skutečnost. Děti v dětských domovech je přeci spousta, stejně jako děti, které jsou adoptované. Jen někdo o tom zkrátka otevřeně mluví a někdo je víc uzavřený. Já patřím mezi ty, co se nemají za co

stydět. Zkrátka mezi ty, co měli velké štěstí. Štěstí v tom, že dostali rodiče takové, jaké si ani ve snu nepředstavovali. Proto to беру jako fakt, jako něco, co ke mně patří, a myslím si, že i moje okolí mě tak bere. Spoustu lidí to o mě ví, někteří to ví dokonce už od dětství, že jsem adoptovaná a baví se se mnou bez problému dodnes. Je ale pravda, že nikdo to nedokáže tak úplně pochopit, jako já. I když o tom s někým mluvím, nemám tu odezvu z vlastní zkušenosti ale spíš jen odezvu takovou, že mi někdo zkrátka jen naslouchá. Že si někdo vyslechne můj příběh, mé pocity, ale víc nic. Povídat si o tom s někým, kdo adopci sám na vlastní kůži zažil, to je úplně o něčem jiném. Člověk má pak hned od začátku pocit, že ten druhý mu rozumí úplně. Že úplně ví, o čem mluví. Ještě před pár dny jsem nevěděla, jaké to je ale teď už vím, že člověk, který něco takového nikdy nezažil může pokyvovat hlavou a tvářit se, že všechno chápe a že všemu rozumí, ale je jasné, že nechápe nic. Oproti mým kamarádům bych se zhodnotila tedy tak, že jsem možná více citlivá, možná víc věci prožívám a víc mě věci dokáží rozhodit. Taky jsem hajsavá na slova jako „fotr“, „matka“, „babka“ a tak podobně. Zkrátka určitě jsem jiná, než jsou oni, ale přeci jsem jen člověk ☺ Všichni jsme jiní stejně, nejde o to, jestli jsme adoptovaní a nebo ne ☺.

Ted' tedy zase na chvilku k rodičům. K citové vazbě k nim. Myslím si, že tady adopce hraje roli asi nejvíc. Možná díky tomu, že mě hned po narození někdo opustil a byl to někdo moc důležitý pro můj vstup na svět, jsem ke svým adoptivním rodičům přilnula okamžitě. Jak už jsem řekla, oni jsou moji rodiče. Oni jsou Ti, co mě vychovali. Vždyť co je na světě víc, než začít říkat „maminko“ a „tatínku“. Naučili mě mluvit, naučili mě chodit, naučili mě se smát na svět a mít ráda všechny kolem sebe. Dali mi do života to nejdůležitější a dopřáli mi všechno to, co jsem potřebovala. Bez výčitek svědomí můžu s klidem na srdci říct, že mi vynahradili ten celý rok, co jsem strávila v dětském domově. A vynahradili mi ho jen malým úsměvem, který ve mně vyvolal pocit bezpečí. Proto si myslím a mám pocit, že citové vazby jsou silnější. Zkrátka si zřejmě o něco víc vážím toho, co mám. Toho, že jsem měla takové štěstí. Jak už jsem psala, nesnesu, když někdo kolem mě mluví o svých rodičích jako o „matce“ a o „fotrovi“. Přijde mi to nechutné, a především nevděčné. Každý by měl být rád za to, co má, protože snad vždycky můžou přijít i horší časy. Vadí mi, když někdo na veřejnosti nadává na své

rodiče kvůli prkotinám, nedej bože když o svých rodičích někdo mluví sprostě. Klidně ať přijdu ostatním divná, ale tohle mi přijde hnusný a vážně se za to nestydím, takže mi nedělá problém to říct nahlas a přede všemi. Pak si ale možná řeknu, že to není moje věc a že jsem vlastně ráda, že jsem vychovaná alespoň k nějaké úctě. Co ale překousnout nedokážu je, když někdo vypustí něco o mých rodičích. Něco, proti nim. Něco, co mě naštve. I kdyby ta vyřčená věc byla pravdou, vždycky bych své rodiče bránila, ať by se jednalo o jakoukoliv blbost. Takže tohle shrnu tak, že moji rodiče jsou pro mě všechno co mám. Jsou pro mě nejvíc. Máme spolu báječný vztah a já jsem si jistá, že kdybych měla jakýkoliv problém, tak mi pomůžou.

Když se kouknu na svůj život dnešními očima, nevím, co víc říct, než že jsem šťastná. Myslím, že jsem se našim povedla. Možná až na to, že nejsem hubená, jsem jim snad splnila všechny jejich cíle ve výchově. Možná občas tam byly trošku zádrhly, psala jsem o záškoláctví, o špatných známkách a tak podobně, ale z toho většinou každé dobře vychované dítě vyroste. Na střední škole jsem si začala hodně věcí uvědomovat a hlavně, jsem začala být poprvé pořádně samostatná. Naši už mi nekontrolovali žákovskou, pouštěli mě víc ven a měli důvěru v to, že nikde žádný průser neudělám. V tom jsem je myslím nezklamala. Maturitu jsem udělala dokonce líp, než jsem sama sobě věřila, takže i to mě nakoplo dopředu. Vysoká škola je sice v průběhu, ale baví mě, což bylo evidentní na známkách v prvním semestru. Moje největší přání proto není žádná kariéra ani nic podobného. Já bych nejvíc chtěla, aby na mě jednou naši mohli být opravdu pyšní.

Slečna Lucie byla adoptovaná, když jí byl skoro rok, ale předtím v dětském domově měla také to „své“ zázemí, kde ji byly uspokojovány její základní životní a psychické potřeby. O své biologické rodině nic neví, nikdy o nich nic vědět nechtěla a ani se nesnažila pátrat.

4.1.4 Adéla

V době, kdy si mě rodiče adoptovali, nebyla propagována myšlenka sdělování této skutečnosti adoptovaným dětem. Rodiče mi nikdy neřekli, že jsem adoptovaná. Celé své dětství jsem samu sebe vnímala jako poněkud „jiné dítě“, úporné kousání nehtů, vnitřní neklid, divoká a velmi bohatá fantazie, zvýšená úzkostnost, poruchy spánku, hysterický strach o zdraví a život rodičů. Sama sobě jsem kladla otázky, které jsem si postupně musela sama nebo pomocí literatury s větší či menší úspěšností zodpovídat. Ve 12 letech jsem našla dopisy svých zamilovaných rodičů, a mé podezření, že já nejsem já, se potvrdilo. Adoptována jsem byla přibližně ve dvou letech, ale nevím přesně kdy.

Nicméně nikdy jsem nechápala, proč je to pro rodiče tak velký problém mi sdělit tento fakt. Jen jsem cítila, že je to pro ně nějak bolestné, proto jsem je svou přílišnou zvědavostí netýrala. Záleželo mi na jejich klidu, pohodě, víc, než na vlastní. Nikdy jsem k nim za to, že mi nic neřekli ani nenaznačila sebemenší výčitku. Já jsem se pouze ve svých 15 letech naprosto přímočaře zeptala tatínka, zda jsem jejich dcera. Jeho reakce byla natolik silná, že bych si v ten moment nejrady ukousla jazyk a ihned jsem hledala tisíce výmluv a vytáček, aby tatínek nepochopil, že vlastně já už mluvím o pro mě naprosto jasné skutečnosti. Odpověď byla, jak jinak, ne ty si naše. Respektovala jsem ji, nikdy víc jsem se neptala. Jen když mi bylo 18, myslela jsem si, že dostanu dárek v podobě pravdivé odpovědi. Nebylo tomu tak. Až po smrti mé maminky, jsem tajně, bez vědomí tatínka našla svoji minulost, možná proto, abych se se ztrátou blízké osoby srovnala. Sama jsem vyhledala nevlastní sestry, zkontaktovala jsem je, setkala se s nimi. Nechtěla jsem žít ve lži, svému tatínkovi jsem je přivezla ukázat, pod záminkou, že to jsou příbuzné našich přátel, pak jsem mu všechno řekla. Vzal to statečně, až do jeho smrti ho mé sestry nazývaly „otecko“.

V průběhu života jsem nikdy neměla problém s tím, že jsem adoptovaná. Vztahy v rodině jsme měli po celé mé dětství nadstandardní. Problémy nastaly až v mé dospělosti, kdy jsem přestala být vedených dítětem, ale začala jsem si budovat vlastní pozici a vlastní osobní život, který nebyl zcela v souladu s představami rodičů. Měla jsem problém se

svěřováním, mnoho věcí jsem ani jednomu z mých rodičů nesdělila, buď jsem se styděla, nebo mnohem častěji jsem je chtěla od mnohých problémů mé duše ochránit.

Mí rodiče se o mě velmi báli, vychovávali mě jako skleníkovou květinu, ochraňovali mě, až bych řekla, že před životem samotným, což není dobré. Já jsem byla adoptovaná dávno, takže náhled byl na tuto problematiku poněkud odlišný. Rodiče nepřipouštěli, že jsem adoptivní, tajili to, bohužel přede mnou. Vztahy byly krásné, ale jak jsem výše napsala, začaly se deformovat až v mé dospělosti. Ovšem moje historie je mnohém ještě více netypická, má další zákoutí a souvislosti, dlouho jsem žila v zahraničí, kde jsem studovala, naučila jsem se naprosté samostatnosti, takže rodiče tuto situaci nestihli adekvátně a pružně zvládnout, jejich panenka jim nečekaně dospěla a bohužel jsem přestala být ohebná podle jejich představ.

Můj širší okruh rodiny věděl, že jsem adoptovaná, ale nikdy mi nic nenaznačili. Moje okolí ví, že jsem adoptovaná, jinak to ví moje spolupracovnice a profesionálové v mém oboru taktéž. Ale já to nepociťuji jako ani handicap, ani jako výhodu. Je to prostě můj život.

Jestli jsem měla problém sama se sebou, když jsem se to dozvěděla? V mém životě byly mnohem tragičtější okamžiky, než tato skutečnost. Pokud mě život zahnal do kouta, vždy jsem bojovala. Život bych dala jen za své děti. Ano, když jsem si všechno, co jsem do té doby jen nějak pociťovala, přečetla a dala do souvislostí, podobal se první okamžik výbuchu, který vás oslepí, ohluší, na chvíli zbaví zdravého rozumu. Za delší dobu jsem žila jako ve snu, kladla jsem si otázku, zda se to skutečně stalo, pak jsem to uložila a uzamkla.

Když se kouknu na to, že jsem adoptovaná z dnešního pohledu? V každém případě mě moje životní historie naučila velké trpělivosti, odolnosti až nezdolnosti, vnitřní intuici, schopnosti chladnokrevného reagování na nečekanou až ohrožující situaci. Jsem ve své podstatě introvert, ale to by asi málokdo poznal, či tipoval. Nakonec moje práce se s introverzí neslučuje. Naučila jsem se chovat jako extrovert. Zdůrazňuji chovat se

v rozporu se samotnou mojí podstatou. Vybudováno životní zkušeností, potřebou přežití, seberealizace a sebeovládání.

Bohužel všechno o sobě jsem vypátrala vlastními silami, mimo rodiče a až po smrti mé maminky, protože jsem věděla, že taková aktivita by ji zničila. Ona i můj tatínek si celý život mysleli, že nic nevím. Ani netušili, jak strašně dlouho a bolestně jsem mnohé věděla. Intuice je velká věc, schopnost jít za svým cílem je větší. Pro maminku to bylo tabu, které jsem cítila. Ona tajila moji adopci, já bohužel fakt, že o ní vím od dětství. Z těchto důvodů jsem ji nikdy nemohla poděkovat. To je jediné, co mě trápí a co již nikdy nenapravím. Na svoji adopci pohlížím i dnes jako na méně běžnou, leč normální věc. Jsem věčná za cit, lásku, rodinu.

Je pravdou, že v dřívějších dobách se nepropagovala říkat dětem, že jsou adoptované, tento fakt se jim zamlčoval. Adoptivní rodiče budou mít povinnost oznamovat dětem, že nejsou jejich vlastní a to do doby než nastoupí do školy. Tato povinnost bude platit od roku 2014 a bude zakotvena v občanském zákoníku, každý má právo dozvědět se, kdo jsou jeho biologičtí rodiče. Pokud to rodiče dítěti zamlčí, může je dítě v dospělosti zažalovat (Česká televize, 2012).

Biologická matka?

Vztah k ní, jako dcera jsem jí vděčná za život. Kdyby nebyla, nebyla bych ani já. Jako profesionál a odborník na lidskou duši je mi jí profesně i lidsky velmi líto. Sama nic hezkého nezažila, navíc onemocněla závažnou a nevyléčitelnou chorobou, která totálně pokrývala její i tak problematické nazírání na okolní realitu, oploštila její zdecimované city. Byla psychicky nemocný člověk, měla dg. schizofrenie. Můj syn má dg. paranoidní schizofrenie.

Mám ji jako memento, někdy se dívám na její fotografii, mám jednu jedinou, jsem její kopie. Nedívím se, že když mě jedna moje setra poprvé uviděla, strnula úžasem. Všechno špatné jsem ji připomněla. Mým sestrám ublížila a zanechala šrám na celý život, měla ráda chladné zbraně.

4.1.5 Antoinetta

Jmenuji se Antoinetta a je mi 22 let, moji adoptivní rodiče si mě přivezli napořád domu, když mi byly čerstvě čtyři roky. Měla jsem veliké štěstí, protože skoro všichni náhradní rodiče chtějí malé dítě, ale nakonec nabídla sociální pracovnice mě, byla to moje poslední naděje, protože už jsem v kojeneckém domově být déle nemohla. Moje maminka mi říkala, že jsem adoptovaná už od doby, co si mě přivezli, já si to sice nepamatuji, protože já si tak 4 roky života vůbec nevybavuji, jak se říká, mám „okno“.

Jestli jsem s faktem adopce měla někdy nějaký problém? Širší rodina mě přijala za vlastní, nevýhoda byla, že mám sestřenice a bratránka o hodně si starší, tak si semnou moc nehráli. Měla jsem problém na základní škole. První, druhá třída jsem byla velice problémové dítě, kdekoli se něco stalo, tak jsem nechyběla, hodně ráda jsem se prala, ale s kluky. Do třetí třídy jsem už chodila na jinou školu, tenkrát jsem běhala závodně a vyhrávala a jednou jsem se chtěla pokochat diplomy, přičemž jsem si našla rozsudek České republiky. Teprve když jsem si ho přečetla, tak mi docvaklo, že nejsem biologicky jejich. Pamatuji si, že jsem byla v šoku a šla jsem to říct tenkrát mojí „nejlepší“ kamarádce, ale tuto „nejlepší“ kamarádku nenapadlo nic lepšího, než to říci ostatním spolužákům. Ten den jsem si vyslechla spoustu urážek ve smyslu „holka z děcáku“ atd. Po skončení školy jsem šla domů, a co nenapadlo mé dva spolužáky? Vzali si na mě „baseballku“ a dostala pár proto, že jsem jiná, divná. To se opakovalo ještě jednou, ale až do konce devítky to bylo už jen slovní urážení, takže už jen šikana psychická.

Toto období pro mě bylo hodně zlé, nikdy jsem si nepřipadala tak zbytečná jako tenkrát, pamatuji si, když jsem byla v osmé třídě, tak mi umřela babička, kterou jsem milovala. V den jejího pohřbu jsem si připadala, tak špatná, že jsem si začala řezat zápěstí, tenkrát mě ta bolest uklidňovala. Po skončení základní školy jsem si našla partu kamarádů, kteří mi ukázali, že život má nějaký smysl, bylo to jedno z nejlepších období v mém životě, po tolika letech samoty jsem zapadla mezi vrstevníky a berou mě, takovou jaká jsem. Tato parta pro mě byla druhou rodinou.

Můj vztah s adoptivní mamkou je hodně dobrý a celkem jí obdivuji, že semnou celý ty roky vydržela. Byla jsem hodně problémové dítě, měla jsem spoustu hysterických záchvatů, na které platila jen studená sprcha, občas ze srandy říkám, že jsem dětství prožila po studenou sprchou. Obdivuji jí za to, že mi dala tu šanci, protože adoptovat si tříletou holčičku, je opravdu velký čin. Vztahy si myslím, že máme dobré, rozumíme si, nevyměnila bych ji na nic na světě. Vždy se mi snažila pomoci, jít tou správnou cestou, a myslím si, že se jí to povedlo.

To že jsem adoptovaná si myslím, že mě ovlivnilo hodně, třeba vím, že kdybych nedostala tuhle šanci, poznat co je to rodina, mít své zázemí, mít kam jít, tak bych dopadla špatně, nikdy by ze mě dobrý člověk nebyl. Samotný fakt adopce mě neovlivnil tolik, jako ta deprivace, pocit, že jsem hodně dlouho neměla nikoho, vím o sobě, že jsem člověk labilní, co rád utíká do samoty, nejraději koukám na řeku, jak voda pluje a neví kam, to mě hodně uklidňuje. Dříve jsem měla problémy důvěřovat lidem, ale to bylo podmíněno zkušenostmi ze základky. Jsem introvertní člověk, ale myslím si, že vyrovnaný.

Jak se koukám na adopci z dnešního pohledu? Adopce mně zachránila život, dostala jsem šanci, kterou dostane jen málo dětí v tomhle věku. Mé rodiče obdivuji nadevše, za to, co pro mě udělali. Nebylo to lehké rozhodnutí, ale myslím si, že správné. Maminku mám strašně moc ráda a mám ji co vrátet, za to co pro mne udělala.

Biologická matka?

Musím uznat, že u mě jako člověk nic neznamena, kdyby mě nenašla sociální pracovnice, tak bych tu už ani nebyla. Jediné co o ní vím, že to byla alkoholička žijící promiskuitním životem. Jediné co mě v této souvislosti zajímalo, je jestli nemám nějakého sourozence. Jí bych ji nikdy nevyhledala a ani to nemám v plánu.

4.2 Vývoj identity u adoptovaných dětí

Výpovědi jednotlivých respondentek jsem opakovaně pročítala a hledala v nich odpovědi na své dvě výzkumné otázky. Podle výzkumných otázek jsem nazvala i jednotlivá témata – kategorie.

4.2.1 Význam faktu adopce

Jaký vztah mám s adoptivní matkou či otcem? Vůbec to není adoptivní matka či otec, ale moje maminka a můj tatínek. Jsou to moji vlastní rodiče. Sice mě zplodil a porodil někdo jiný, ale to nehraje žádnou roli. Nemyslím si, že jsem jiná než ostatní vrstevníci mého věku. Naši si mě brali domu týden po narození, takže jsem adoptovaná spíše jen papírově. (Marie)

To, že jsem adoptovaná, беру jako že to tak prostě mám. Adoptivní rodiče považují za své jediné rodiče, stejně jako to mají všichni ostatní, a stejně tak náš vztah musel dozrát. Adopce na mě určitě vliv má, ale nepřemýšlím o tom, život jde dál. Jsem životu vděčná za možnost vyrůst v náhradní rodině, za celou zkušenost s adopcí, hodně jsem se naučila. Jsem vděčná za své rodiče, jsem vděčná svým rodičům. Vážím si jich za to, že při mé výchově byli zajedno, a že jsou stále spolu. (Eliška)

Adopce má určitě někde vespod velký vliv na můj život. Projevují se u mě vlastnosti, které bych možná normálně neměla. Jsem hodně úzkostlivá, často se dojímám a dokáží mě rozhodit i úplné pitomosti. Občas mám pocit, že mě moje okolí tak docela nechápe. Kamarádi mi občas říkávají, že jsem psychicky hodně labilní a že řeším kraviny.

Zastavíme se u citové vazby k rodičům. Myslím si, že tady adopce hraje roli asi nejvíc. Možná díky tomu, že mě hned po narození někdo opustil a byl to někdo moc důležitý pro můj vstup na svět, jsem ke svým adoptivním rodičům přilnula okamžitě. Jak už jsem

řekla, oni jsou moji rodiče. Oni jsou Ti, co mě vychovali. Vždyť co je na světě víc, než začít říkat „maminko“ a „tatínku“. Naučili mě mluvit, naučili mě chodit, naučili mě se smát na svět a mít ráda všechny kolem sebe. Dali mi do života to nejdůležitější a dopřáli mi všechno to, co jsem potřebovala. (Lucie)

V době, kdy si mě rodiče adoptovali, nebyla propagována myšlenka sdělování této skutečnosti adoptovaným dětem. Rodiče mi nikdy neřekli, že jsem adoptovaná. Celé své dětství jsem samu sebe vnímala jako poněkud „jiné dítě“. Když se kouknu na to, že jsem adoptovaná z dnešního pohledu? V každém případě mě moje životní historie naučila velké trpělivosti, odolnosti až nezdolnosti, vnitřní intuici, schopnosti chladnokrevného reagování na nečekanou až ohrožující situaci. Na svoji adopci pohlížím i dnes jako na méně běžnou, leč normální věc. Jsem věčná za cit, lásku, rodinu. (Adéla)

Jak se koukám na adopci z dnešního pohledu? Adopce mně zachránila život, dostala jsem šanci, kterou dostane jen málo dětí v tomhle věku. To že jsem adoptovaná si myslím, že mě ovlivnilo hodně, třeba vím, že kdybych nedostala tuhle šanci, poznat co je to rodina, mít své zázemí, mít kam jít, tak bych dopadla špatně, nikdy by ze mě dobrý člověk nebyl. Samotný fakt adopce mě neovlivnil. (Antoinetta)

Z těchto odpovědí vidíme, že pro všechny respondentky fakt adopce neznamenal v jejich životě nic zásadního. Pro první respondentku adopce dokonce neznamenal vůbec nic, je to pro ni jen papírový akt, nic zásadního. Každá s respondentek je šťastná za to, že mohla vyrůstat ve své náhradní rodině, ony berou v potaz, že mají jen jednu rodinu a ta je pro ně vlastní, ta je učila chodit, jíst, procházela s nima celým životem a ve všech odpovědích vidíme, že jim dávala všechno, co každá jiná biologická rodina, ne-li leckdy i více.

4.2.2 Vliv osob z okolí na tvorbu identity

Celá rodina mě přijala, jako bych byla jejich vlastní. Nikdy jsem od nikoho neslyšela žádné výčitky či nějakou narážku. Dokonce všichni říkají, jak jsem podobná babičce.

Jsou lidé, kteří o tom vědí. A klidně to můžu rozhlásit do celého světa, protože se za to nestydím. Není na tom nic špatného. Naopak, mám skvělou rodinu, a co víc bych si mohla přát. (Marie)

Nikdy jsem necítila, že bych širší rodinou byla odmítaná, naopak. Přijali mě bez problémů; cítím se u své rodiny dobře, ráda jsem trávila u příbuzných prázdniny. Byla jsem a stále jsem celkem uzavřená, takže nikomu jsem neříkala, že jsem adoptovaná - spolužáci to nevěděli. (Eliška)

Všichni byli šťastní, že jsem mezi nimi a všichni mě vzali mezi sebe automaticky, jako bych tam patřila naprosto odjakživa. A tak jsem rostla a rostla. Měla jsem najednou všechno. Rodinu, milující rodiče, domov a především jsem byla zavalena láskou a radostí ze všech stran. Vždycky bylo všechno moc fajn, byli jsme skupina kamarádů, hráli jsme si v družině a bavili jsme se všichni se všema. Jenže vždycky se něco stalo. A já dodneška nevím, co to vlastně bylo. Najednou se na mě všichni domluvili tak, jakože se se mnou nikdo nesmí bavit. Trvalo to klidně i pár dní. Často jsem hledala chybu i v sobě, myslela jsem si, že mám asi v sobě něco, co ostatní odrazuje, ale nikdy jsem na nic nedokázala přijít. (Lucie)

Můj širší okruh rodiny věděl, že jsem adoptovaná, ale nikdy mi nic nenaznačili. Moje okolí ví, že jsem adoptovaná, jinak to ví moje spolupracovnice a profesionálové v mém oboru taktéž. Ale já to nepociťuji jako ani handicap, ani jako výhodu. Je to prostě můj život. (Adéla)

Jestli jsem s faktem adopce měla někdy nějaký problém? Širší rodina mě přijala za vlastní, nevýhoda byla, že mám sestřenice a bratránka o hodně si starší, tak si semnou moc nehráli. Měla jsem problém na základní škole. První, druhá třída jsem byla velice problémové dítě, kdekoli se něco stalo, tak jsem nechyběla. Po skončení základní školy jsem si našla partu kamarádů, kteří mi ukázali, že život má nějaký smysl, bylo to jedno z nejlepších období v mém životě, po tolika letech samoty jsem zapadla mezi vrstevníky a berou mě, takovou jaká jsem. Tato parta pro mě byla druhou rodinou.

Vliv okolí na tvorbu identity nebyl u respondentek nějak zásadní, většina byla přijata za vlastní, důležité bylo, že od začátku patřily do své nové rodiny. A okolí? Každá z respondentek schodně popisuje, že to berou jako normální věc a ať si o nich kdo chce, co chce myslí. Je to jejich život. Jedna z respondentek nemá ani potřebu to nikomu vyprávět, v podstatě ani není důvod, protože mají fungující rodinu a to je to nejdůležitější. Pro mě to zásadní bylo, ale myslím, že mě to otužilo do života.

5 Diskuze

Teoretická část mé bakalářské práce se zabývá mimo jiné termínem identita. Výzkumná část se zaměřuje na tvorbu identity adoptovaných dětí. Z odborné literatury jsem zjistila tyto koncepty, teorie identity: Teorie ego identity, která je charakterizována pojmy ego identita, krize identity a difúze identity, pocit identity je založen na vnitřní totožnosti a souvislosti vlastního významu, dané v minulosti a nyní jsou porovnávány s totožností a souvislostí vlastního významu pro druhé; teorie identity v symbolickém interakcionismu znamenající, že „já“ je formováno jako hierarchickou soustavou rolí; teorie sociální identity, představují povědomí o svých schopnostech, vlastnostech a dovednostech, poznání členství k určité sociální skupině; etnolingvistická teorie identity, vychází ze sociální teorie identity, snaha o pozitivní sociální identitu a následně se zvyšující sebehodnocení; konstruktivistické teorie identity nám pomáhají pomocí vytvoření mentálních map si uvědomit to své „já“, systém, díky němuž si uvědomujeme své místo ve světě, takto koncepty je nezávislá na genetické výbavě ani není charakterizována prožíváním; integrující teorie identity zastává názor, že neexistuje žádná univerzální teorie vysvětlující termín identita, identita není „věc“; postmoderní přístupy k identitě jsou zaměřeny proti jmenovaným teoriím, identita se utváří při hraní mnoha rolí v jednotlivých vztazích, které máme s různými lidmi.

První respondentka šla do své adoptivní rodiny v prvním týdnu života, nepamatuje si, kdy ji bylo řečeno, že je adoptovaná, ale v jejím životě to nehrálo žádnou roli. Když si projdu všechny teorie identity, dojdou k závěru, že první respondentka se přiklání k teorii identity konstruktivistické a to hlavně z důvodu, že tato teorie není zaměřena na genetické výbavě, protože tuto výbavu si neseme do života všichni. Také sociální identita představuje roli při tvorbě u adoptovaných dětí, protože respondentka také hraje mnoho rolí a chce si budovat pozitivní sociální identitu, tedy růst ve statusu v životě.

Druhá respondentka byla adoptovaná, když jí byl necelý půl rok a to díky tomu, že měla malou porodní váhu, byla nemanželským dítětem, z tohoto důvodu byla dána k adopci, takže její kořeny nenesou známky žádné nepříjemné genetické výbavy, ale i tak jsem

se přiklonila k teorii identity konstruktivistické. Pomocí mentálních map si vybudovala to své já. Z výzkumu je jasné, že i tato respondentka zná to své „já“. A i z této biografie je zřejmé, že jí dopomohli adoptivní rodiče, kterým je vděčná, za to, že si ji vzali.

Třetí respondentka byla adoptovaná, když jí byl necelý rok, prošla si zařízením pro děti, které byly opuštěné a díky adoptivním rodičům získala rodinné zázemí a lásku, kterou každé dítě potřebuje. I zde se přiklání k modelu konstruktivistické teorii identity. Z výzkumu vyplývá, že zde genetická výbava ze strany biologických rodičů byla poškozena, v rámci výzkumu jsem zjistila, že biologická rodina už byla patologická. Tudíž při vzniku tvorby její identity se nepodílela genetická výbava. Ostatní teorie identity, zde nehrály roli.

Čtvrtá respondentka adoptovaná byla zhruba ve věku dvou let, sama neví přesně kdy. Její biologická matka trpěla vážnou nemocí, schizofrenií. Tudíž u této respondentky se genetická výbava táhne celým životem a vždy bude. Ale i přesto zde hraje roli stejná teorie jako u respondentek předcházejících, našla to své „já“ ve světě a přesto, že její život nebyl a ani nebude příliš lehký, našla samu sebe, ikdyž pro ostatní se přizpůsobila hraní rolí, tudíž ačkoli je ve své podstatě introvert, naučila se chovat jako extrovert, takže i teorie identity v symbolickém interakcionismu zde hraje roli. Ona díky svým schopnostem, vlastnostem a dovednostem získala to své členství, které se vylučuje s její identitou ve směru skládání map. Svým adoptivním rodičům je vděčná za zázemí, lásku a cit.

Pátá respondentka, byla adoptována ve věku čerstvých čtyř let. Touto respondentku jsem já a při psaní teoretické části mi přijde, že se na mě hodí všechny koncepce identity. V teorii ego identity jsem si prošla krizí identity, jistou dobu jsem se hledala, nevěděla jsem, kdo jsem „já“, ale nedošlo u mě ke konfúzi rolí, protože jsem získala svoji totožnost. Teorie identity v symbolickém interakcionismu tedy hraní rolí hierarchicky uspořádaných, jsem našla také svoje „já“, vztahuje se totiž k sociální identitě, naučila jsem se mít rovnováhu v tom, co jsem „já“ závislé na jednání. Důležité v této koncepci je, že dochází k emocionálním reakcím. Teorie sociální identity je závislá na členství ve skupině, jak už jsem ve své biografii uvedla, moji druhou rodinou

se stalo členství v sociální skupině. Založené na zvýšení sebehodnocení, tedy někam patřím. Etnolingvistická teorie identity úzce souvisí s teorií sociální identity, ale moje identita se nevyvíjela ve vztahu dostat se do dominantnější skupiny. Konstruktivistická teorie identity, jak už jsem zmínila, nesouvisí s genetickou výbavou, jde o skládání map, tudíž o zařazení v každém vývojovém stupni. Integrovaná teorie identity je založena na celku sama sebe, vývoj v minulosti přesahující do současnosti, vzájemná kontinuita zde probíhá. Takže když tuto teorii zaměřím na sebe, zjistím, že i tato teorie by přicházela v úvahu, protože vývoj v minulosti mě ovlivňuje i dnes. Poslední teorie identity je založena na postmoderních přístupech, tato teorie je založena na hraní mnoha rolí; každý z nás hraje různé role najednou a také jsou závislé na situaci, momentu.

Podle mého názoru je pro diskusi a vysvětlování tvorby identity adoptovaných dětí nejpraktičtější a nejlépe použitelná je teorie konstruktivistická. Tudíž mentální skládání map a obrazců. Ale své dobré jádro mají i další teorie identity, nezdá se mi, že by se vzájemně vylučovaly. Prostě každá z nich popisuje nějakou konkrétní situaci lépe než ty druhé.

6 Závěr

V teoretické části mé bakalářské práce jsem nejdříve popsala co je to Náhradní rodinná péče, jaké máme formy. Vysvětlila jsem rozdíl mezi osvojením a pěstounskou péčí. Věnovala jsem se i péči ústavní, popisuji, co je to kojenecký ústav, diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav. Druhou část teorie jsem věnovala vysvětlení pojmu identita, uvedla mnoho teorií identity. Vzhledem k cíli práce jsem se také zaměřila na popis tvorby identity jedince od narození po dospělost. Také jsem do textu zakomponovala část o budování identity v Náhradní rodinné péči. Cílem práce bylo zmapovat, jaký význam přikládají adoptované děti faktu adopce, jakou roli hraje pro tvorbu jejich identity, jakou roli v tom hrají osoby z okolí, které o faktu adopce ví. Moje výzkumné otázky byly: Jak ovlivňuje fakt adopce tvorbu identity adoptovaných dětí? Jakou roli přitom hrají osoby z okolí, které o adopci ví?

Protože jde o téma málo prozkoumané, zvolila jsem kvalitativní výzkumnou strategii. Metodou získávání dat byl semistrukturovaný rozhovor. Respondenty jsem získala metodou sněhové koule, hovořila jsem se čtyřmi ženami ve věku 20-40 let. Zabývala jsem se stránkami jejich vývoje od začátku dodnes, jejich dospělosti. Zjišťovala jsem, co pro ně bylo při tvorbě identity důležité. Pátou respondentkou jsem já. Díky výzkumu jsem poznala další čtyři různé životní příběhy. Metodou zpracování dat byla kvalitativní obsahová analýza a biografický výzkum.

Při rozhovorech s adoptovanými dětmi jsem zjistila, že jsou ke mně velice otevřené, a to díky tomu, že já sama jsem adoptovaná, takže můj názor je, že jsme si při rozhovorech byly bližší, několikrát se mi stalo, že i ony kladly otázky mně.

V rámci výzkumu mě hodně zajímal postoj jejich nových rodičů k nim, ale jak vyplývá, nesetkala jsem se s tím, že by si přišly v rodině cizí, spíše naopak, rodina je vzala lépe než vlastní, která se jich z nejrůznějších důvodů vzdala. Také jsem se snažila zjistit, zda si noví rodiče nepřišli nevlastní vůči dětem a setkala jsem se pouze s mateřskou a otcovskou láskou, z toho vyplývá, že adoptivní rodiče mohou být lepší než rodiče

biologičtí. Také se v kazuistikách setkáváme s vyjádřením respektu a úcty k jejich rodičům, ale patřičně i obdivu, protože každá s respondentek si uvědomuje, jak je to velký čin, vzít si dítě, u kterého nejsou známy genetické dispozice. Ale známe genetické dispozice u biologicky vlastních dětí? A má to nějaký praktický smysl?

Z výzkumu vyplývá, že fakt adopce nehraje pro respondentky zásadní roli při tvorbě jejich identity. Mají rodinu, zázemí, které je vždy přijalo bez jakéhokoli problému. A okolí? Širší rodina je vzala vždy za vlastní a bere je tak dodnes. Většinou neměly problém ani s vrstevníky, samozřejmě jsem se s tím také setkala.

Moje práce může být využita jako informační materiál pro žadatele o náhradní rodinnou péči, pro odborníky z oblasti náhradní rodinné péče a také může být pomocí pro adoptované děti.

7 Použitá literatura

1. BUBLEOVÁ, Věduna, et al. (2010) *Průvodce náhradní rodinnou péčí* [online]. 6. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., [cit. 2011-11-01]. Dostupné z WWW:
<http://www.nahradnirodina.cz/informace_o_nahradni_rodinne_peci_ke_stazeni.html>. ISBN 978-80-87455-01.
2. BUBLEOVÁ, Věduna, et al. (2011) *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s. , 104 s. ISBN 978-80-87455-01-2
3. BUBLEOVÁ, Věduna, et al. (2011) *Základní informace o osvojení (adopci)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.,. 26 s. ISBN 978-80-87455-02-9
4. Česká televize, Studio 6. *Náhradní rodinná péče* [online]. 5. 4. 2011 [cit. 2011-11-01] <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096902795-studio-6/211411010100405/obsah/153253-tema-dne-nahradni-rodinna-pecce/>>
5. DVOŘÁKOVÁ, Markéta. (2007) *Fungující rodina jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže: diplomová práce* [online]. České Budějovice, 2007 [citováno 2011-21-10]. 153 s. Vedoucí práce Lucie Kozlová. <<http://stagweb.jcu.cz/apps/stag/diplom/index.php?download=6839>>
6. FRANTÍKOVÁ, Jana. (2010) *Dospívající dítě v náhradní rodinné péči*. Rozum a cit o. s. [online] dostupné z: <<http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>>
7. JANOŠOVÁ, Pavlína. (2008) *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing. 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9
8. KLIMEŠ, Jeroným.(2010) *Budování identity dítěte*. Rozum a cit o. s. [online] dostupné z: <<http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>>
9. KLIMEŠ, Jeroným. (2006) *Budování identity dítěte – nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. s.10

10. KONEČNÁ, Hana; KOUBOVÁ, Lucie.(2010) *Monitoring příprav náhradní rodinnou péčí v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s. 115 s. ISBN 978-80-87455-00-5.
11. KONEČNÁ, Hana. (2009) *Na cestě za dítětem: dvě malá křídla*. Praha: Galén, 296 s. ISBN 978-80-7262-591-8
12. KOVAŘÍK, J. et al.(2004) *Náhradní rodinná péče v praxi: kapitoly z vývojové psychologie, výsledky aktuálních výzkumů, nejčastější dotazy*. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 08-7178-957-7.
13. LANGMEIER, J; KREJČÍŘOVÁ, D. (2006) *Vývojová psychologie, druhé přepracované vydání*. Praha: Grada Publishing, 368 s. ISBN 80-247-1284-9
14. *Manuál posuzování údajů dětí ve formální péči* [online] dostupné z: <http://www.vzd.cz/sites/default/files/Manual_UNICEF_0.pdf>
15. MATĚJČEK, Zdeněk. (2010) *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 112 s. ISBN 978-80-7367-504-2.
16. MATĚJČEK, Zdeněk. (1999) *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1.vyd.Praha: Portál, 184 s. ISBN 80-7178-304-8
17. MATĚJČEK, Zdeněk. (1994) *O rodině vlastní nevlastní a náhradní*. Praha: Portál 1994. 98s.ISBN 80-85282-83-6
18. MATĚJČEK, Zdeněk.(1999) *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999. 143 s. ISBN 80-7169-897-0.
19. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co řekneme osvojenému dítěti*. Středisko náhradní rodinné péče o.s. [online] dostupné: <http://www.nahradnirodina.cz/ke_stazeni.html>
20. MATĚJČEK, Zdeněk; DYTRYCH, Zdeněk. (2002) *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
21. MATĚJČEK, Zdeněk.(2011) *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 344 s. ISBN 978-80-262-0000-0.
22. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2010*. Praha: MPSV 2011. ISBN 978-80-7421-027-3

23. PALEČEK, Martin.(2008) *Identita – podivný pojem*. FHS Univerzita Hradec Králové.[online] dostupné z: <<http://antropologie.zcu.cz/identita-podivny-pojem>>
24. Fond ohrožených dětí. (2011) *Osvojení (Adopce)*. [online] dostupné z: <<http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/osvojeni.htm#10>>
25. RADVANOVÁ, Senta. KOLUCHOVÁ, Jarmila.(1999) *Psychická deprivace a náhradní rodinná péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, ISBN: 80-85529-66-1
26. ŘÍČAN, Pavel.(2010) *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing, 208s. ISBN 978-80-247-3133-9
27. RYAN, Tony; WALKER, Rodger. (2006) *Vytváření KNIHY ŽIVOTA aneb Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti - Praktický rádce*. Praha: Natama, 76 s.
28. *Zvykáme si jeden na druhého alebo nová náhradná rodina procese adaptácie*. Bratislava: Návrat, 2006. 36 s. ISBN 80-969621-0-8
29. SLÁDEKOVÁ, Elena.(2005) *Školák v náhradnej rodině*. Bratislava: Návrat, 20 s. ISBN 80-969446-2-2.
30. SOBOTKOVÁ, Irena.(2001) *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8
31. VÁGNEROVÁ, Marie.(2005) *Vývojová psychologie I: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 486 s. ISBN 80-246-0956-8.
32. VÝROST, Jozef. SLAMĚNÍK, Ivan.(2008) *Sociální psychologie 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 416 s. ISBN 978-80-247-1428-8
33. Zákon č. 94/1963 Sb. ze dne 1. 9. 2008, zákon o rodině.
34. Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 1. 7. 2002, zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.
35. Zákon č. 301/2000 Sb. ze dne 1. 8. 2000, zákon o matrikách, jménu, příjmení.
36. Zákon č. 359/1999 Sb. ze dne 9. 12. 1999 zákon o sociálně -právní ochraně dětí.

8 Klíčová slova

Identita

Náhradní rodinná péče

Osvojení neboli adopce

Pěstounská péče

Ústavní péče

9 Přílohy

CO ŘEKNEME OSVOJENÉMU DÍTĚTI

PROF. PHDR. ZDENĚK MATĚJČEK, DRSC.

Nejzávažnější psychologický poznatek hned úvodem: Není žádný hlas krve. Dítě přijímá za matku tu osobu, která se k němu mateřsky chová, a nikoliv jen tu, která je porodila. Adoptivní rodiče, pěstouni či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči jsou psychologicky pravými rodiči, jestliže skutečně dítě za své přijímají!

Svazek, který vzniká osvojením dítěte, je z hlediska právního, společenského i psychologického nejbližší skutečné vlastní rodině. Manželé, kteří po dětech toužili, konečně dítě dostávají a dítě získává nové rodiče. Je to nesmírně vzácná věc pro obě strany. Proto je tak důležité, aby se tomuto novému svazku dostalo veškeré společenské podpory a ochrany. Ovšem přičinit se o to musí na prvním místě adoptivní rodiče sami!

Říci nebo neříci?

Předkládáme k úvaze několik poznatků a zkušeností, které by měly přispět k tomu, aby adoptivní rodiče radostně prožili svůj život s dítětem a předali mu všechno to dobré, co mu do života předat chtějí. Osvojitelé si v té souvislosti nejčastěji kladou palčivou otázku, zda mají dítěte říci nebo neříci pravdu o jeho původu. A když říci, tak kdy a jak to říci. Trochu předbíháme, když raději hned uvedeme, že dosavadní studie i zkušenosti mluví celkem jednoznačně pro „říci“. Poznatky, které jsme vybrali, jsou ze tří velice rozdílných oblastí společenské praxe.

Před lety proběhla v časopise Vlasta zvláštní anketa. Bylo uveřejněno několik otázek, na které měli odpovídat jednak adoptivní rodiče, jednak nyní dospělí lidé, kteří vyrostli jako adoptované děti. Na otázku, zda říci nebo neříci, o něco více než polovina adoptivních rodičů tehdy odpověděla „neříci“. Viděli v tom nejlepší ochranu vztahu dítěte k nim, ochranu před obavou, že by se prozrazením mohlo všechno zkazit. Avšak

naprostá většina těch, kteří vyrostli jako osvojené děti, odpověděla rozhodně „řici“. Jejich důvody byly poučné. Nejhorší je, psali ve svých dopisech, když tito milovaní rodiče (neboť

jak jsme řekli, dítě ve svých citech nezná vlastní – nevlastní) hráli před námi komedii, nebyli k nám dost upřímní, nevěřili nám, že bychom dovedli snést pravdu, mysleli si, že bychom je snad měli méně rádi... atd. Cest, jakými se děti dozvěděly, že nejsou vlastní, bylo bezpočtu. Ale jen v malém procentu případů došlo k prozrazení z jakési zlomyslnosti sousedů nebo nepřátelsky smýšlejících osob. Velkou většinou to byli buď rodiče sami, nebo babičky a dědečkové, druhé děti z příbuzenstva, popř. známí a přátelé, kteří

v nestřeženém okamžiku něco naznačili a dítě si to dokreslilo a dotvořilo samo. Stačila nedopovězená věta, podivná zámka, převedení řeči na jiné téma, aby dítě postřehlo, že je něco tajemně nejasného kolem jeho původu a narození. Něco nebezpečně zaskřípalo a vzbudilo pozornost dítěte. A už se to nedá vzít zpět.

Při psychologickém sledování dětí v dětských domovech s tzv. zvýšenou péčí jsme vždy zachytili několik případů, u nichž poruchy chování a jiné obtíže vznikly v přímé spojitosti s prozrazením skutečnosti adopce. Stalo se tak obvykle za okolností velmi nepříznivých a ve věku dítěte, který je na takové věci zvláště citlivý, tj. v období po jedenáctém roce. Obtíže byly takového rázu, že se vlastně rodinný svazek úplně rozpadl. Nešťastní byli adoptivní rodiče a nešťastné bylo jejich dítě, které pak dále šlo dráhou nápravného ústavu.

Když byla u nás zrušena bývalá pěstounská péče v roce 1952, mnoho dětí muselo přejít do dětských domovů. Někteří pěstouni se však svých svěřenců nevzdali, a pokud byly tyto děti pro adopci právně volné, osvojili si je. Byly to děti zpravidla už školního věku, které měly do té doby jasné vědomí o tom, že jsou nevlastní. Ostatně měly do té doby také jiné jméno. Po letech, když byla hodnocena úspěšnost osvojení, byly tyto adoptce vzniklé z pěstounské péče zařazeny spolu se všemi ostatními adoptcemi do výzkumného šetření. A ukázalo se, že právě v této skupině, kde skutečnost adopce byla dítěte od

počátku zjevná a jasná, bylo největší procento adoptivních rodin v kategorii „dokonale šťastných“ a uspokojivých“.

Druhý poznatek proto zní: **S pravdou se lépe žije – a zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná.**

Otázka pravdy v lidském životě není totiž jen otázkou filosofickou a mravní, ale také hluboce psychologickou. Týká se to vztahů mezi dospělými stejně jako vztahů mezi rodiči a dětmi. Jestliže dětem něco důležitého zatajíme, žijeme vlastně neustále v napětí a nejistotě, zda se to někdy neprozradí. Žádná ochranná opatření nejsou dokonalá, aby nás mohla této nejistoty do posledního zbytku zbavit. A takovéto, třeba drobné, napětí v pozadí našich vztahů vede k tomu, že se v určitých situacích chováme poněkud nepřírozeně, o něčem raději nemluvíme, a naopak o jiných věcech mluvíme moc. Nad některými otázkami stáčíme řeč trochu uměle jinam. Není nám docela dobře, protože není v něčem čisto a jasno. A

jestliže k prozrazení dojde – a děje se to v tak vysokém procentu, že to musíme pokládat dost upřímní“. Ostatně sami chceme, aby ono dítě bylo pravdomluvné, upřímné, otevřené, proto bychom neměli ani my před ním pravdu potlačovat. S pravdou se nejen lépe žije, ale také mnohem lépe vychovává. Pravda je také nejlepší ochranou adoptivního svazku.

Slovo o tzv. totožnosti neboli identitě

Otázka je, proč se adoptivní rodiče někdy brání přijmout představu, že by měli skutečnost adopce dítěti nějak sdělovat. Vysvětlení je právě v jejich potřebě „totožnosti“. Co je to vlastně totožnost? Naznačuje nám to slovo samotné: „toto jsem já“. Je to vnitřní odpověď na otázku, kdo jsem, jaké místo zaujímám v předivu vztahů, co znamenám pro sebe a co pro druhé. (Opakem identity je anonymita, což znamená situaci, kdy nemáme žádné společenské „já“, kdy jsme mimo běžné lidské vztahy, kdy jsme součástí nějakého dění, které nás však nepřijímá jako svébytnou individuální osobnost.)

K totožnosti dospělého člověka patří rodičovství. Být matkou nebo otcem znamená příkaz plodivé schopnosti, důkaz normálnosti v jedné z nejdůležitějších složek seberealizace, důkaz společenské hodnoty. Adoptivní rodiče přijímají cizí dítě za své právě z nenaplněné potřeby rodičovské identity. Oni více než kdo jiný potřebují být rodiči. Jejich dlouho nenaplněná touha po rodičovství, která je konečně uspokojena tím, že dítě dostávají, vytváří docela přirozeně silnou tendenci tuto nově nabytou rodičovskou totožnost ochránit, uhájít, utvrdit. Tato obranná snaha vede pak mnohé osvojitele k přerušení jejich styku s kojeneckým ústavem či s dětským domovem, s oddělením péče o dítě, někdy i s přáteli a příbuznými, k přestěhování, a tím k popření pravdy. Jestliže adoptivní rodiče říkají, že pravdu zatajují kvůli dítěti, pro ochranu jeho duševního zdraví, pak si zřejmě dobře nerozumějí. Dělají to daleko spíše pro sebe, protože se brání pravdě.

Totožnost dítěte a jeho nových rodičů

Zákon vytváří vnější podmínky pro to, aby adoptivní rodiče mohli potřebu rodičovské totožnosti či identity uspokojit do všech důsledků. Sami nabývají práva a povinnosti biologických rodičů, dítě dostává jejich jméno, při adopci druhého stupně je rodný list dítěte nahrazen novým atd. Psychologicky je však situace složitější. Je mnoho činitelů ve hře, které nelze postihnout ani zákonem ani soudní praxí. Hlavní z nich je táž potřeba totožnosti či identity na straně dítěte. Také dítě má své „já“. Jeho vnějším znakem je jméno, které nyní dostává po adoptivních rodičích. Patří k němu však i vědomí, kdo jsem, odkud jsem, jaká je moje minulost, kam patřím, ke komu pařím, kdo mě má rád! Tato potřeba identity dítěte by ovšem neměla být nikdy v rozporu s psychologickými potřebami jeho nových rodičů. Z toho vyplývá jeden zásadní požadavek. Adoptivní rodiče mají cílevědomě pracovat k tomu, aby přijali totožnost – společenské „já“ – adoptivních rodičů a mají vést dítě tak, aby i ono přijalo společenské „já“ adoptovaného dítěte. Tato rodičovská totožnost je svým způsobem osobitá, je snad trochu zvláštní, nezvyklá, ale zásadně není v ničem horší nebo lepší než identita biologických rodičů. Stejně tak identita dítěte má být jasná, čistá, spolehlivá, bez zbytečných tajemství a nebezpečných míst. To znamená, že dítě má o sobě vždy vědět alespoň tolik, kolik vědí

ostatní, nebo lépe o trochu více. Není-li tomu tak, je nebezpečí otřesů, a to někdy i s tragickým přízvukem. Kritickým z tohoto hlediska, jak už jsme řekli, bývá vývojové období kolem jedenácti, dvanácti let.

Nestačí sdělit, je třeba sdílet

Vědomí totožnosti je vlastně věcí celoživotního vývoje. Začíná už hluboko v dětství a pokračuje do stáří. Znamená to, že dítě má s vědomím, že je adoptované, vyrůstat a vyspívat. Svou totožnost adoptovaného dítěte má vývojově rozvíjet, vzdělávat, kultivovat. Je proto omyl, když se adoptivní rodiče domnívají, že stačí dítěte jedno sdělení, a jestliže je dítě nepřijme nebo mu nerozumí, že tím učinili své výchovatské povinnosti zadost. Nebudeme se proto ptát, jak to říci dítěti, ale jak adoptované dítě v tomto povědomí

vychovávat, jak mu to říkat, jak mu to sdělovat, či ještě lépe řečeno, jak to s ním sdílet, neboť rodiče i dítě jsou na tom v určitém smyslu stejně – jsou adoptivní. Z toho logicky plynou určité zásady a z nich některá praktická doporučení, která si nyní dovolíme uvést.

Nečekat, až se dítě bude ptát! Kdy však začít s oním sdělováním? Vývojově vhodná doba je již kolem tří let. Celý předškolní věk je ještě přijatelný. Zásadně by se však nic nemělo odkládat do školního věku. Přinejmenším před nástupem dítěte do školy by v této věci mělo být všem jasno – dítěti, rodičům, jejich společenskému okolí.

Pozdější sdělení je vždy problematické. Čím je dítě starší, tím více má jakékoliv informace o těchto věcech ráz „prozrazení“. Zvyšuje se totiž nebezpečí srážky dosavadního „já“ dítěte s těmito novými poznatky. Výsledkem může být zhroucení onoho předchozího „já“. Čím více byla totiž totožnost dítěte dosavadním vývojem zpracována, utvrzena, vyhraněna, tím obtížněji můžeme do ní začlenit něco tak závažného, jako je zásadní obrat v nazírání na vlastní původ, vlastní rodiče, vlastní dětství. Je toho najednou příliš mnoho, než aby to dítě mohlo zcela přirozeně pojmout

do soustavy vědění o sobě. Reakce dítěte pak bývá často křečovitá. Je to pro ně otřes, šok, jehož zpracování je vždy problematické. Vnitřní konflikt se totiž podle psychologických zákonitostí přenáší na lidi, kteří jsou toho „příčinou“. Vzniklé napětí, jehož podkladem je úzkost ze ztracení jistoty, se nutně mění v agresivitu, která je pak zaměřována proti domnělému viníkovi, v našem případě proti milovaným rodičům. Mnohé rozvraty adoptivních svazků v důsledku takového „prozrazení“ svědčí o zhoubné síle těchto psychických sil.

Jak máme tak závažné sdělení navodit? Zkušenost říká, že nejlépe je situaci nijak nepřipravovat, ale využít pohádky o dětech, vysílání v televizi, povídání babičky a dědečka o svém dětství a navázat na ně vlastním vyprávěním „o tom, jak jsme si tě vzali“, „jak jsme tě dostali z kojeneckého ústavu“. Nebojíme se užívat odborných výrazů, jako je kojenecký ústav, dětský domov, adopce apod., i když jim dítě nemůže ještě rozumět. V předškolním věku užívá celou spoustu jmen a výrazů, kterým nerozumí a jejichž obsah si teprve postupně objasňuje. V našem případě však také nejde o rozumové pochopení smyslu jednotlivých slov, ale o citové přijetí životní zkušenosti, o vlastní „já“. (V klasickém případě dítě o sobě ví, že je „adoptovaným dítětem své maminky a svého tatínka“.)

Přidávat můžeme, ale nesmíme nic měnit. Naše vyprávění dítěti či jakékoliv sdělení, které se týká jeho původu, musí být takové, abychom je nemuseli nikdy zásadně měnit. Můžeme k němu přidávat další a další podrobnosti, můžeme je rozvíjet, můžeme podle současného naladění dítěte něco více nebo méně zdůraznit, ale nesmíme je nechávat v citovém zmatku nebo nejistotě. Proto má mít naše vyprávění také vždy pozitivní citové zabarvení! Např. „nemohli jsme mít děti – a po dětech jsme hrozně moc toužili – šli jsme do jednoho ústavu, kdy jsou děti, které nemají svou maminku a svého tatínka – a tam byl takový okatý kluk, tak hezky se na nás díval – a my jsme si řekli, že bychom chtěli jenom toho a žádného jiného. A to jsi byl ty! A od té doby jsme my byli tvoje maminka a tatínek. A když jsme tě dostali, to byl nejkrásnější den našeho života! Měli jsme hrozně velikou radost!“ S postupující chápavostí dítěte můžeme pak přidávat

podrobnosti o tom, jaký to byl ústav („jsou tam děti, kterým třeba maminka a tatínek umřeli nebo byli nemocní a nemohli se o ně starat - a protože každé dítě potřebuje maminku a tatínka, přihlásí se tam ti lidé, kteří děti nemají...“)

O původních rodičích se zásadně neříká nic špatného! Nebojíme se o původních rodičích mluvit, ale musíme to dělat klidně a věcně. Rozhodně se nesnažíme vzbudit v dítěti cit vděčnosti tím, že bychom zdůrazňovali jejich špatné vlastnosti, nedostatek odpovědnosti apod. Skutečnost, že vlastní rodiče dítě opustili, převádíme zpravidla na nemoc. Pod pojem nemoci lze totiž zařadit nemoci duševní i morální, takže se velkou většinou takové sdělení udržuje v rámci pravdivosti. (Říkáme: „Nenosila jsem tě v bříšku já, ale jiná maminka – ale potom byla nemocná... A tak jsem tě přijala já – a to už jsme spolu dělali to a to... to jsi byl ještě takhle maličký“.) Zdůrazňujeme společné zážitky a společný začátek těchto zážitků! Co jsme s dítětem dělali, když jsme je dostali – co umělo a neumělo, jak se chovalo, co dovedlo říkat – v čem bylo roztomilé, jaké legrace provádělo a co zábavy jsme si s ním užili.) A opět se snažíme, aby v našem povídání o těchto společných zážitcích bylo co nejvíce zajímavých, radostných momentů. Dítěti musí být jasné, že nám svou existencí udělalo radost!

Pozor, nevedeme dítě jen k tomu, aby řeklo to a to, „kdyby se tě někdo ptal...“. Čekáme jako samozřejmost, že dítě poví to, co ví, a že se třeba i pochlubí. Nesmíme je k ničemu navádět – i to vzbuzuje kolem skutečnosti adopce ovzduší nepatřičného tajemství, které je nutno druhým lidem předkládat v nějaké stylizované podobě. Adopce je však něco, za co se nemusí nikdo stydět – a nejméně dítě samo. Důležité proto je, aby dítě o sobě co nejvíce vědělo a ne aby umělo „správně“ odpovídat. Jde o životně vážnou věc a ne o společenskou fasádu.

Nejšťastnější den života. Jestliže takto označíme den, kdy jsme dítě přijali, nejsme jistě daleko od pravdy. Navíc je tato představa dítěti předškolního věku docela dobře pochopitelná. Moc dobře už ví, co je to radost a šťastný den. Z toho pak logicky vyplývá, že je dobře tento den připomínat a ne zatajovat. V některých adoptivních

rodinách se tento den slaví jako narozeniny dítěte – navíc k narozeninám skutečným. Jede se do ústavu, kde vlastně začalo naše štěstí, dáme kytici paní ředitelce nebo pracovníci oddělení péče o děti, která je v tomto případě onou dobrou vílou, co naše štěstí založila. Je dobře představy dítěte konkretizovat, a to zase pokud možno s kladným citovým přízvukem. Vůbec si v adoptivních rodinách je třeba více než kde jinde tyto pozitivní citové prožitky rozvíjet a kultivovat. „Jsme společně vděční za to, že můžeme být spolu a že se máme rádi!“

A nyní již přejme adoptivním rodičům a jejich dětem, aby jejich rodinné soužití bylo vsutku tvořivým dílem života, které by přinášelo radost a uspokojení všem zúčastněným i celé společnosti. Rozhodně si neděláme iluzi, že by v adoptivním svazku všechno záviselo jen na tom, zda dítě včas a vhodným způsobem seznámíme se závažnými skutečnostmi jeho života. Je mnoho jiných významných činitelů ve hře. Avšak úspěšné řešení jedné otázky nám může ukázat cestu, jak řešit ty ostatní. A to je vlastní smysl i tohoto našeho výkladu.